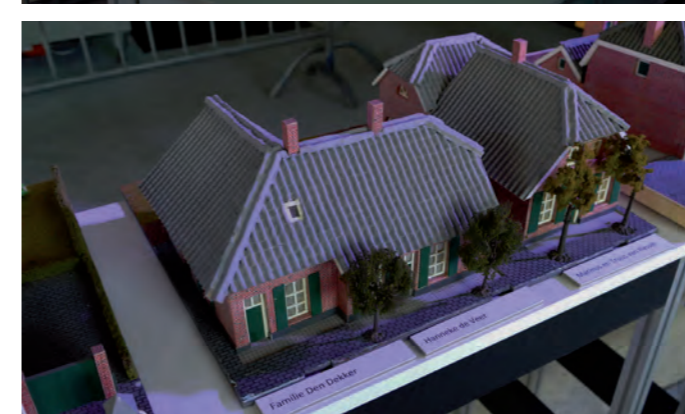
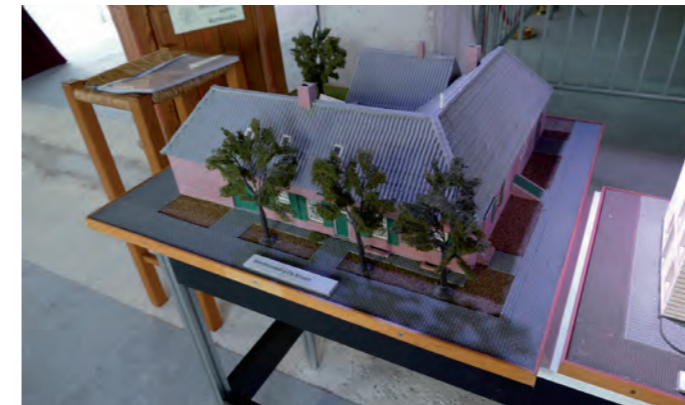

Rosmalla

Heemkundekring Rosmalen

Jaargang 28 - Nummer 3

COLOFON

JAARGANG 28 - NUMMER 3

DECEMBER 2018

Rosmalla (ISSN 0925-2894) wordt drie keer per jaar uitgegeven onder eindverantwoording van het bestuur van Heemkundekring Rosmalen.
Hoff van Hollantlaan 1R
5243 SR Rosmalen
073-5221832
heemkundekring@kpnmail.nl

www.heemkundekringrosmalen.nl

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

- Rien van den Broek, voorzitter
- Truus Birsak-Verhallen, secretaris
- Henda Pennings-van der Leest, penningmeester
- Rien van Grunsven, lid
- Kitty van der Doelen-Crane, lid

Werkgroep Redactieraad 'Rosmalla':

- Gerrit Mol
- Frans Vos
- Michiel van Heumen
- Wil Coppelmans
(lay-out en tekstverwerking)

Productie:

- Druk: Nextprint B.V. den Bosch

Losse nummers:

- €5,50 per uitgave

Kopijadres:

- g.mol@ziggo.nl
Heemkundekring Rosmalen
Hoff van Hollantlaan 1R

Ledenadministratie:

- Truus Birsak,
Milla de Kampenstraat 5,
5248 AR Rosmalen

Iedere auteur draagt persoonlijke verantwoordelijkheid voor zijn of haar artikel. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd tenzij bronvermelding plaatsvindt.

Inhoudsopgave	Pagina
<i>Redactie</i> Voorwoord	2
<i>Jo Versteijnen</i> Onze mooie maquettes in 3D	2
<i>Henk de Werd</i> 1980 Het Rosmalense revuegezelschap 2005, Deel 1	4
<i>Michiel van Heumen</i> Enkele bouwstenen voor de geschiedenis van de molens van Rosmalen	15
<i>Ad van Liempt</i> Gevelstenen en namen van panden in Hintham. Deel 1	20
<i>Ignace Schretlen</i> Een dodelijke vergissing	25
<i>Michiel van Heumen</i> Hoe leefde men in Hintham een halve eeuw geleden?	27
<i>Michiel van Heumen</i> Een sprekend handmerk	28
Heemkundekring Rosmalen dankt zijn sponsors	28

Foto voorzijde omslag:

Gezicht op Rosmalen, aquarel uit 1815 van de hand van Testas.

Foto achterzijde omslag:

Een (waarschijnlijk) vooroorlogse Ansichtkaart van de Lambertuskerk vanaf de noordzijde ter hoogte van de Schoolstraat. De bouwfases zijn goed zichtbaar; rechts de 15e eeuwse toren (thans eigendom van de gemeente), dan het schip uit midden 16e eeuw dat eigenlijk te hoog is in verhouding tot de toren en daarna het nieuwe gedeelte dat uit 1911 dateert en ontworpen is door architect F. Ludewig. Deze laatste aanbouw uit begin 20e eeuw maakte de kerk bijna tweemaal zo lang. Collectie Erfgoed 's-Hertogenbosch (nr 0074033)

Voorwoord

Redactie

Volgend jaar herdenken we dat 75 jaar geleden ons dorp werd bevrijd. Over de bezetting en bevrijding is veel gepubliceerd. Maar veel van onze lezers hebben die jaren van zeer nabij meegemaakt of kennen de verhalen uit de eerste hand. Wij roepen u op deze verhalen op te schrijven en ze beschikbaar te stellen voor *Rosmalla*. Het hoeven geen spectaculaire gebeurtenissen te zijn, die u beschrijft. Hebt u moeite ze op te schrijven, mag u gerust de hulp van de redactie inroepen. Verder leest u in deze *Rosmalla* weer veel interessante verhalen uit ons dorp. Kijk, lees en geniet!

Wij hebben op de binnenzijde van de omslag enkele foto's geplaatst van de maquettes gemaakt door Cor Verstegen, die op Monumentendag in september tentoongesteld werden op de plaats van de voormalige Rabobank.

Onze mooie maquettes in 3D

Jo Versteijnen

Toen, enkele jaren geleden, tijdens een bijeenkomst van vertegenwoordigers van de Heemkundekring Rosmalen en Erfgoed 's-Hertogenbosch de maquettes gemaakt door Cor Verstegen ter sprake kwamen, werd al snel door Erfgoed 's-Hertogenbosch het voorstel gedaan om deze unieke miniatures te gaan fotograferen volgens het 3D systeem. Hierdoor had in de toekomst iedereen op computer de mogelijkheid om deze juweeltjes te bewonderen.

Hiervoor moesten een groot aantal fotografische beelden gemaakt worden en deze foto's worden dan met behulp van een computerprogramma omgezet in een soort filmpje waardoor je het gefotografeerde object kunt draaien en keren, zodat je het aan alle kanten kunt bekijken. Er is zelfs de mogelijkheid om in te zoomen op details. Erfgoed 's-Hertogenbosch had deze mogelijkheid en kennis in huis en was bereid om onze maquettes op die manier te gaan fotograferen.

Hoe pak je zo iets aan? Veel ervaring hadden de medewerkers van Erfgoed 's-Hertogenbosch, die de opdracht uit moesten voeren ook nog niet. Er moesten rondom elk project heel veel foto's gemaakt worden op verschillende hoogten. Elke maquette moest goed uitgelicht worden, zodat er geen donkere hoeken zouden ontstaan. Het computerprogramma moest de beelden herkennen en op de juiste plek koppelen om later een vloeiend beeld te krijgen. Vragen en problemen genoeg.

De eerste stap werd gezet in juni 2017 toen projectleider Dennis Dekker van Erfgoed 's-Hertogenbosch wat proefopnames maakte met zijn telefoon in de kelder van Perron3. Hiervoor moest hij .tig keren rond de maquette draaien en telkens een foto maken. Zo moest het dus niet

en ook de plek was niet geschikt voor de vele opnames die nog moesten volgen.

Vrijwilliger Urban in actie

Na wat overleg werd besloten om de opnames te gaan maken in ons Heemhuis. Ik maakte een soort draaitafel zodat het object kon draaien en niet de fotograaf. Een tafel werd voorzien van plakbandstripjes in een gradenverdeling van ongeveer 15 graden, zodat bij elke draaiing van 360 graden 24 foto's werden gemaakt. Voor het uitlichten werden grote lampen meegebracht en doordat de camera nu op een vaste plaats kon blijven staan en alleen in hoogte versteld moest worden kon met behulp van een scherm ook de achtergrond egaal worden gehouden. Alles moest bij elke sessie weer opgebouwd worden en na afloop moest

men alles weer opruimen. Dat kostte kostbare tijd. Verschillende uren hebben we zo in een zeer prettige samenwerking een aantal maquettes gefotografeerd. De drie heren van Erfgoed 's-Hertogenbosch, Dennis, Jan en vrijwilliger Urban togen na afloop in hun busje weer naar huis om daarna in de volgende dagen hun beelden in het computersysteem te verwerken. Een gigantisch karwei.

Tijdens het proces werd wel duidelijk dat het steeds weer op en neer rijden tussen Den Bosch en Rosmalen, het telkens opbouwen en afbreken van de set veel tijd vergde en ook de grotere maquettes waren een probleem om die vanuit de kelder naar boven te brengen en daar goed te fotograferen. Daarom werd besloten om over te stappen naar het fotograferen van de resterende maquettes in de studio van Erfgoed. Met hun (vracht)busje werden steeds enkele maquettes opgehaald en zodoende hadden ze in 's-Hertogenbosch alle tijd om te fotograferen. Na enkele weken werden ze weer keurig terug gebracht en omgewisseld voor een paar andere.

Gaandeweg kregen de medewerkers van Erfgoed meer ervaring en nog meer plezier in het werk. Ze werden steeds enthousiaster nagehangen de resultaten van hun werk te zien waren. Ook voor hun was het een prachtig leerproject en hun inzet sprak boekdelen. Fantastisch.

Zwaar transport

Naast al deze foto-activiteiten, nodig om een mooi eindresultaat te krijgen, was ook het verzoek van Dennis om bij elke maquette een passend verhaal aan te leveren tezamen met een aantal oude foto's die betrekking hadden op het verleden van de betreffende maquette. Voor mij een leuke uitdaging om ook dat voor elkaar te krijgen. Naast de beelden zijn nu ook deze gegevens te raadplegen in het eindresultaat.

Alle lof was er voor het uiteindelijke resultaat dat tijdens een officiële bijeenkomst op 5 juni 2018 in Perron3 werd gepresenteerd in aanwezigheid van de familie Verstegen, wethouder Huib van Olden en vele genodigden. Hierbij werd het project afgesloten en is nu op de site www.heemkundekringrosmalen.nl voor iedereen het resultaat te zien. Wel even klikken op maquettes 3D.

Veel kijkplezier!

Projectleider Dennis Dekker

De presentatie op 5 juni 2018 in Perron3

wethouder H. van Olden

Jo Versteijnen

1980 Het Rosmalense revuegezelschap 2005

Henk de Werd

Deel 1

Na de fantastische revues door het overbekende cabaretgezelschap "Levensvreugd" werd het lange tijd stil op dit gebied in Rosmalen. Zagen wij Jo van Hoof, Toon van Balkum of Frans Hoedemakers in het dorp hun ronde doen, dan kregen we de kriebels in de buik en ik hoorde a.h.w. Driek van Grètte zegge: "wè jammer toch, dè we ginne revue mer hebbe, die de geminte op de korrel dūrfte te nimme, zó-w-ès de gemintewerkers dè zo skòn kosse." En dan..... neemt burgemeester Molenaar afscheid en grijpen de bovengenoemde heren hun kans. Gelukkig is er door ondergetekende veel bewaard. Aan de hand daarvan werd ook dit stukje Rosmalense geschiedenis voor het nageslacht vastgelegd. De Rosmalla plaatste het

Burgemeester Molenaar met echtgenote en kinderen op het bordes van het toenmalige gemeentehuis, dat nu Villa Fleurie is. We zien op deze foto ook: Prins Mart 1, Hub van Helvoirt, Jos Heijmans, Theo Derksen, Marinus Heijmans, Piet van Creij, Krien van den Berg. Deze foto werd gemaakt door Henk de Werd en zit nu in zijn collectie Rosmalen, die is ondergebracht bij het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.

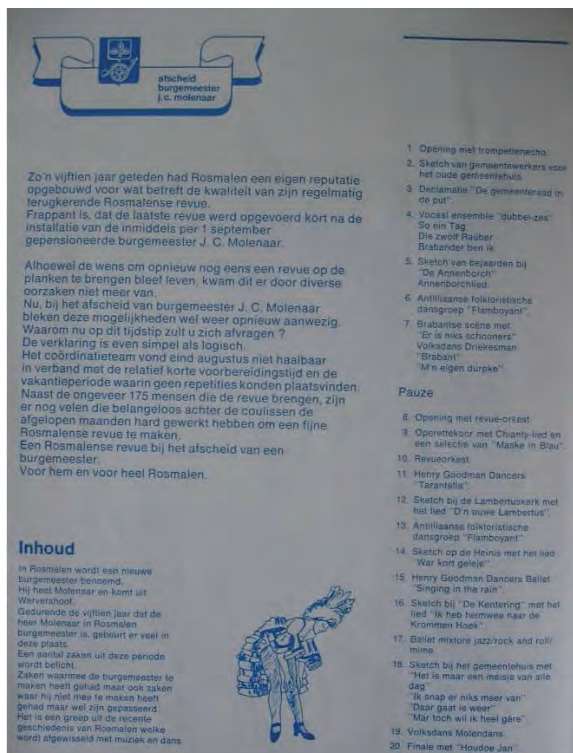
graag. Stof genoeg voor de komende Rosmalla's.
1979: "Houdoe Jan"

Wat iedereen voor onmogelijk gehouden had, gebeurde toch in 1979. In het kader van het vertrek van de toenmalige burgemeester van ons dorp werd de Rosmalense revue nieuw leven ingeblazen. Bij het afscheid van burgemeester Molenaar, burgemeester van Rosmalen van 1964 - 1979, werd er gespeeld als nooit te voren. De Kentering van Rosmalen zat weer diverse avonden tjokvol. Men had het

gevoel, dat de Rosmalense revue nooit weg was geweest. Ze waren er immers weer: de gemeentewerkers, die op een meer dan voortreffelijke manier de Rosmalense politiek op de korrel wisten te nemen. Ze waren er weer: de typische Rosmalense sketches, die zich deze keer afspeelden in het bejaardenhuis, bij de Lambertuskerk, op de Heinis, bij de Kentering, bij de kappers en het gemeentehuis. Ze waren er weer: die heerlijke Rosmalense liedjes van Toon van Balkum. Een aantal ervan werd, gelukkig mogen we wel zeggen, op de plaat gezet. Het waren succesnummers, waar men heden ten dage nog zalig bij kan wegdromen. D'n ouwe Lambertus, ik heb heimwee naar de Krommenhoek, ik snap er niks meer van, maar toch wil ik heel gèren en houdoe Jan, zijn daar schitterende voorbeelden van. Deze revue werd in belangrijke mate gedragen door: Annie Pennings, Joke v.d. Plas, An Verstegen, Marijke Gösgens, Ine Gloudemans, Thea van Balkum, Irna van Hoof, Caroline van Balkum, Jo van Hoof, Frans Hoedemakers, Harry v.d. Ven, Gerrit Kappen, Jos Vos, Steven Tibosch, Bert Kerkhof, Toon van Balkum en Johan Geerts. Uiteraard droegen ook het ballet van Henry van Goethem, de Antilliaanse folkloristische dansgroep "Flamboyant", de Hofkapel "De Zandhazen", het Operettekoor Rosmalen, het vocaal ensemble "Dubbel-zes" bij aan het succes.

Het Rosmalense weekblad De Molen schreef op 3 oktober 1979:

"In het afgelopen weekend is gebleken, dat de Rosmalense revue "Houdoe Jan" door de Rosmalense bevolking met enthousiasme ontvangen is. De geheel uitverkochte zaal in De Kentering zowel op vrijdag, zaterdag en zondag, was daar het eerste voorbeeld van. Ook uit de manier waarop het publiek reageerde en inhaakte op de sketches en liedjes bleek dat de revue aansloeg. In de sketches herkenden vooral de oudere Rosmalenaren zichzelf. De sfeer van het intieme Rosmalen van weleer werd dan ook goed weergegeven. Enkele zeer bekende personen werden daarbij extra voor het voetlicht gebracht als: de gemeentebode Piet van Hirtum, oud-wethouder Steven Tibosch en Jan de Kater. Ook plaatsen als het oude gemeentehuis, de Lambertuskerk, de Heinis, de oude Krommenhoek, de Annenborch en 't nieuwe gemeentehuis passeerden de revue. Over de Heinis vroeger en nu werd met veel gevoel verteld door Steven Tibosch, die aan die plaats zijn hart heeft verpand. De sfeer in de Annenborch werd door een viertal kaarters, de directrice en een verpleegster met veel zwier en humor uitgebeeld. Het verlangen naar een oud stukje Rosmalen werd door het lied "Ik heb heimwee naar de Krommenhoek" met daarbij een echt geschilderd decor van de Krommenhoek van vóór de vijftiger jaren voortreffelijk

uitgebeeld. (Die uitbeelding was het werk van Louis van Amelsfoort, die zelf ook in de Krommenhoek woonde. H.de W.)

Dat Rosmalen trots is op d'n ouwe, onlangs gerestaurerde, Lambertuskerk, is bekend. Men stond dan ook bij deze plaats even stil en sprak tegelijkertijd de hoop uit, dat het daar nog braak liggende stukje grond spoedig tot een sfeervol pleintje zou worden omgebouwd. Ook 't nieuwe gemeentehuis kwam aan de beurt met de onvermijdelijke tik in de richting van 't reeds nu te klein gebleken gebouw. Wethouder Y. Vriens kwam in woord en beeld naar voren als een kwieke, doch heel gewoon gebleven vrouw. Dit alles werd op toneel gezet door de oude garde van revuemensen uit de jaren vijftig, aangevuld met de Rosmalense toneelvereniging Samenleving. De vier gemeentewerkers, met hark en schop, die als een rode draad door de hele revue liepen en daarbij schertsend over de dorpspolitiek spraken, hoorden in deze sfeer zeer goed thuis. De dia's en film die de uitgebeelde scènes begeleidden, bleken 'n prima vondst. De omlijsting van dit toneelgebeuren werd gedaan door de uitstekend spelende Hofkapel "De Zandhazen", de met veel pit gebrachte liederen van 't Rosmalens operettekoor, de stemmige zang van het vocaal ensemble "Dubbel Zes", de dansgroep "Flamboyant" en volksdansgroep K.V.O., de voortreffelijke balletten van de Henry Goodman Dancers en de Backinggroep. Bij de finale van de revue met het lied "Houdoe Jan" brak een spontaan handgeklap los. De met pensioen gegane burgemeester Molenaar en zijn gezin werden daarbij op hartelijke wijze toegezongen, waarna de oud-burgemeester 't toneel opstapte om zijn bewondering en dank uit te spreken over deze verrassend goed uitgebeelde periode van zijn burgemeesterschap in Rosmalen. De heer Molenaar en echtgenote waren eerder op de avond beiden al 't toneel op geweest om te getuigen van hun gevoelens voor het dorp Rosmalen. De teksten en liedjes voor deze sinds 15 jaar weer opnieuw gebrachte Rosmalense revue werden gemaakt door de Rosmalenaar Toon van Balkum. Hij kon dit doen omdat hij met hart en ziel verknocht is aan zijn dorp, zoals bleek uit het door hem, zijn vrouw en dochter gezongen lied "mar toch wil ik heel gère", waarin tot uitdrukking kwam, dat Toon zich in zijn dorp thuisvoelde als "een haontje bè z'n hen". Uit de geestdrift die 't publiek sprak bleek trouwens eveneens dat de Rosmalenaren van hun eigen dorp houden zoals 't vroeger was, zoals 't nu is en hopelijk 't in de toekomst worden zal. Niet alleen de autochtone bevolking, doch ook de nieuwkomers konden zeker genieten van deze show, die hen 'n stuk informatie en inzicht gaf over 't jongste verleden van de bewoners en 't dorp Rosmalen..."

Door het enorme succes bleek een extra uitvoering noodzakelijk.

Als zoon van bakker Gret de Werd ben ik geboren aan de rand van de Krommenhoek, op het adres Kerkenhoek

*Rosmalen collectie van Henk de Werd
in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.*

afscheid
burgemeester
j.c.molenaar

Rosmalense Revue
"Houdoe Jan"

op 28-29-30 september in "De Kentering"
aankomst 20.00 uur

Kaarten à f 3,50 vanaf 17 september bij:
Sigarenmagazijn v. d. Wijs Dorpsstraat 44, Sigarenmagazijn Crijns
Oude baan 7, P. v. Gelder Bernadettestraat 9,
Rook- en leetuurshop Spedo Pastoor van Thiellaan 57,
VIVO Kruisstraat 40

Een uur voor aankomst bij "De Kentering"

*Rosmalen collectie van Henk de Werd
in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.*

F 58, in de schaduw van onze Lambertuskerk, waarin ik werd gedoopt, mijn eerste en plechtige communie deed, vele jaren als koorzanger de diensten mee heb opgeluisterd en afscheid nam van mijn vader (1977) en moeder (1991). In de Krommenhoek speelde ik als kind en ik bracht er een flink stuk van mijn jeugd jaren door. Een heerlijke tijd om nooit te vergeten!

De liederen "Ik heb heimwee naar de Krommenhoek", "D'n ouwe Lambertus" en "Mar toch wil ik heel gèr" deden mij (en doen mij ook nu nog) zeer veel. De teksten van deze Rosmalense liedjes van Toon van Balkum mogen dan ook in mijn verhaal niet ontbreken.

Revuelied: Ik heb heimwee naar de Krommenhoek:

Refrein:

Ik heb heimwee naar de Krommenhoek
Wè zo dè toch zèn
Hedde gellie dè ok wel
Of ligt dè soms aon men
Elken dag denk ik 'r aon
Ik raak 't nie mer kwet
't Is vur men 'n sprookje
uit d'n goeien ouwe ted

Rosmalense Revue:

Toon van Balkum en Houdoe Jan

ROSMALEN – Jan Molenaar kan met een gerust hart de revuevoorstellingen bezoeken die naar aanleiding van zijn afscheid als burgemeester van Rosmalen op 28, 29 en 30 september worden opgevoerd in de Kentering. Hij hoeft niet bang te zijn dat hij wat al te nadrukkelijk met zijn fouten wordt geconfronteerd, zo blijkt uit de woorden van Toon van Balkum (51), tekstschrijver-componist van alle revue-onderdelen. "Ik heb," zegt hij, "de revue geschreven met de instelling dat ik niemand moet kwetsen of krenken. Niemand zal kunnen zeggen: ze hebben me onder de gordel gepakt. Er worden wel positieve en negatieve eigenschappen aangestipt, maar we spelen niet op de man."

Toon van Balkum heeft ruim acht maanden vol enthousiasme gewerkt aan de revue. Het afscheidscomité vroeg hem medio januari of er rond het afscheid een revue op poten kon worden gezet. "Hij wilde meteen," zegt de secretaris van het comité, gemeentevoorlichter Willem van de Sman. Ze waren bij de juiste man. Toon, ook schrijver-componist van het Rosmalen volkslied "M'n eigen durpke", schreef in de vijftiger en zestiger jaren al tien (succesvolle) Rosmalense revues. Toon: "Daar praten ze nu nog over. Ieder jaar was het een succes. Alleen was de eerste voorstelling steevast niet uitverkocht. Men wachtte af wat het was geworden. De andere avonden was het vechten om de kaartjes. Ik verwacht en hoop dat zich dit nu weer herhaalt. De revue is in Rosmalen het gesprek van de dag."

Hoezoer Toon's leven, en dat van zijn gezin, sinds januari is bepaald

TOON VAN BALKUM

door de revue blijkt wel uit de woorden van zijn vrouw. "Hij staat met de revue op en gaat er mee naar bed. Soms wordt hij midden in de nacht wakker en begint dan te zingen. Ik word er af en toe stapelgek van. Laatst zaten we te eten, schiet hij van tafel en rent de kamer in. Ik dacht dat hij zijn mond had verbrand. Ik achter hem aan. Zit meneer daar te schrijven, was hem weer een idee voor de revue te binnen geschoten. Soms dacht ik, dat moet wel op een echtscheiding uitlopen," zegt ze schertsend. "Hij is er de hele dag mee bezig. Ik zal blij zijn dat

ROSMALEN – De groepen/verenigingen die in de revue meespelen zijn: de KVD-dansgroep, de Hofkapel, de oude (uitgebreide) kern van de vorige revues, de Henri Goodman-dancers, Vocaal Ensemble Duddel Zes, bakkinggroep onder leiding van Ad Jansen en tientallen achter de schermen. In totaal werken ongeveer 300 mensen mee, van wie er pakweg 175 op het toneel verschijnen.

Toegangskarten, drie gulden vijftig per stuk. ("Dat is nog geen gulden per uur") zijn verkrijgbaar bij Sigarenmagazijn Crijns, Oude Baan 7, Sigarenmagazijn Van de Wijs, Dorpsstraat 44; Piet van Gelder, Bernadettestraat 9; Rook- en leetuurshop Spedo, Pastoor van Thiellaan 57; VIVO aan de Kruisstraat en een uur voor aankomst bij de Kentering.

het binnenkort allemaal achter de rug is."

Tien liedjes

De revue, die de naam "Houdoe Jan" meekreeg, is geleidelijk opgebouwd. Het begin is erg gezapig. Na de pauze groeit de toneelvoorstelling in een opgaande lijn naar een climax. Er komen ongeveer tien liedjes over Rosmalense onderwerpen – gemeentehuis, Heinis, centrum – in voor. De muzikale leiding is in handen van Albert van Nuland, terwijl Jo van Hoof, een zwager van Toon, voor de regie zorgt.

Behalve de in het kadertje naast dit vraaggesprek opgesomde verenigingen verwacht ook oud-wethouder Steef Tibbosch, door een annexatie Boeschenaar geworden, op het toneel. Toon van Balkum lacht smakelijk als hij verhaalt over de "contractbespreking". "Hij vloog op, als door een wesp gestoken, toen ik hem vroeg of hij mee wilde doen." "Ach met al dat geouwehoer wil ik niks te maken hebben," zei hij. Ik heb anderhalf uur met hem zitten praten. Eind van het liedje is dat hij toch, nog wel tweemaal, op het toneel verschijnt. Ik moest hem speciaal hebben voor een sketsje over de Heinis, want zonder Tibbosch is de Heinis ondenkbaar."

Seriesus

Om de nodige gegevens te verzamelen heeft Van Balkum gesprekken gevoerd met tientallen mensen. "Ik heb veel hulp gehad. Alleen vroeger was de bereidheid om mee te helpen heel anders. Nu moet alles veel serieuzer. Het gaat niet meer zo gemakkelijk. Ook organisatorisch is het veel ingewikkelder geworden. Er komt zo veel bij kijken. We hebben nogal wat moeilijkheden moeten overwinnen om alles op tijd klaar te krijgen. Men zegt: moet dat nou allemaal voor die burgemeester, maar ik heb de revue niet voor hem, nee, voor alle burgers geschreven. Ik hoop dan ook dat het iedere avond volle bak is. Men moet niet afgaan op de strekking. Die hebben we met opzet laag gehouden, opdat iedereen er naar toe kan."

Dat de revue in dialect is geschreven ziet hij niet als een nadeel. "Sommigen hebben er moeite mee, maar het gaat over Rosmalen en daar hoort dialect bij. De meeste 'importeurs' verstaan het wel. Ik heb het bij verscheidene mensen 'van buiten' getest."

Tegen het eind van het gesprek laat het enthousiasme in Toon enorm op. Openens springt hij in één beweging van zijn stoel en gaat op de orgelkrak zitten. Even later galmt een revueliedje door huize Van Balkum. De revue heeft hem helemaal in zijn greep.

HUIJSTAM

*Stadsblad, weekblad voor 's-Hertogenbosch en omgeving.
Jaargang 10, nr. 38, 19 sept. 1979.*

*Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief
van 's-Hertogenbosch.*

le couplet:

In gedachte zie ik wir d'n ouwe meulen staon
Wor de boere kwame vur 't maole van 't graon
Ik zie wir 'n kruugske, 'n steegske
'n klein binnenweegske
en unnen onverharde weg
de minse, de meulen, 'n perd mi 'n veule
en 'n eikenhouten heg

2e couplet:

In d'n ouwe Krommenhoek daar moeg ik gère zen
't Was 'r toch wir anders es op Brugge of 't Ven
't Is mi gin woorden te zeggen
En nie uit te leggen
Mar alles was 'r zo apart
Ik denk 'r nog veul aon en nim mar van men aon
'k Men we'k zeg uit hil m'n hart

“In gedachte zie ik wir d'n ouwe meulen staan”.
De molen van de familie Duffhues in de Rosmalense Krommenhoek. Op de foto rechts zien we een van de vele slingerpaadjes door de Krommenhoek. In het huisje op de achtergrond woonde vele jaren Willem van Hoof. Na hem woonden er Jan en Dora Verhoeven, beter bekend als Jan en Dora van Jan Bloks.
Het korenveld vooraan maakte na de oorlog plaats voor houten noodwoningen, die op hun beurt weer geruimd werden voor de bouw van “De Annenborch”, die inmiddels ook al weer is gesloopt. Links van de molen zien we het woonhuis van molenaar Jo Duffhues. Rechts van de molen staat een pakhuis van de molenaar. Daar weer rechts van zien we de woningen van Driekske v.d. Vliert (links) en Harrie Kusters (rechts). Deze woningen worden nu bewoond door een van hun kinderen, respectievelijk kleinkinderen.

Foto links: 'n prachtig oud stukje Krommenhoek, dat jaren geleden reeds van de Rosmalense aardbodem verdween. We zien hier Frans Hoedemakers in de straat in de Krommenhoek waar eens zijn ouderlijk huis stond.

Vooraan rechts zien we het huisje van Han v.d. Ven, die we beter kennen als Han van Tuil.
Op de foto rechts zien we in zijn volle glorie het woonhuisje van Han van de Ven, alias Han van Tuil, en haar gezin in de Krommenhoek. Deze foto werd door Henk de Werd gemaakt. Beide foto's zitten in de Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.

De boerderij van Heintje Hanegraaf, alias Heintje Pik, in de Krommenhoek. Heintje was een zeer goede tenor in het kerkkoor van de H. Lambertus. Hij zong in de huwelijksmis het mooie Marialied: Wees gegroet, Maria.

Het huis van Janus v.d. Burgt en van Mieke v.d. Leest – Hoedemakers in de Krommenhoek. Schilderstuk in particulier bezit. Deze foto werd met toestemming gemaakt door Henk de Werd en zit eveneens in de Rosmalen collectie van hem.

Revuelied: D'n ouwe Lambertus:

Refrein:

Kek onzen ouwe Lambertus daar nou 's netjes staon
Ze hebben um kort geleje 'n nèj pekske ongedaon
Kek um 's staon te pronken helemaal in 't net
Ze hen um van onder tot boven opnet in de klere gezet
Ze hen um van onder tot boven opnet in de klere gezet.

1e couplet:

't Was echt gin gezicht mer, zo es hij door stond
Hij was totaal versleten, totaal verbellemond
Nou het ie 'n nej pekske on
Ze hebben um verwend
Hij is nou vur Rosmolle wir
'n Prachtig monument

Twee oude Ansichtkaarten van de Lambertuskerk te Rosmalen. De kaart onder werd verstuurd op 9 februari 1900. Ansichtkaartencollectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.

2e couplet:

't Haontje op de torre is in zonne schik
Hij wit 't is beneje wir alles dikke mik
Hij kekt wir uit over ons durp
Hij houdt wir trouw de wacht
Hij is wir dag en nacht paraat
Dè wordt van hum verwacht

Revuelied: Mar toch wil ik heel gère.

Refrein:

Mar toch wil ik heel gère in Rosmolle blève
En toch zo ik noit erges anders wille zen
En d'r is niemand die men hier nog kan verdrève
't Is vur men 't moiste plaatske dè ik ken
't Du me niks wè of de aander minse zeggen
't Zi me niks want ik wil blève wor ik ben
Ik wil gère in m'n eige woorde zegge
Ik vuul me hier zo es 'n haontje bè z'n hen
Ik wil 't gère in m'n eige woorde zegge
Ik vuul me hier zo es 'n haontje bè z'n hen

Deze Ansichtkaart zit eveneens in de Ansichtkaarten-collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch. Op de foto zien we Bèt de Weuw, alias Bèt van Mrienus de Weuw uit d'n Krommenhoek, alias Bèt van Rosmalen, op de fiets.
"We hebbe ginnen Efteling en gin Madurodam", mar we hebben wèl bèkker Grèt de Wèrd vur d'n bötterham".

Mar toch wil ik gère blève denke on dees stukske Rusmolle, wor ik in de wieg wier geleet en wor ik opgroeide es 't jungske van d'n bekker, dè mister woa worre èn 't ók wier.

1e couplet:

We hebbe ginnen Efteling en gin Madurodam
D'r zen hier gin kastele en we hebbe gin Sint-Jan
We hebben ginnen Keukenhof en ook gin Eurostrand
Nee, dè is erges anders in 't land
En makt oe mar niks wijs
't Is hier echt gin paradijs

2e couplet

We hebben gin riviere en d'r is gin Berg en Dal
D'r strome hier geen beekskes mer zo helder es kristal
We hebbe ginnen Flevohof en gin Evoluon
En ok skent hier nie alledaag de zon
En makt oe mar niks wijs
't Is hier gin echt paradijs

Het lag min of meer voor de hand, dat het ongelooflijke succes van "Houdoe Jan" leidde tot de stichting en oprichting van een nieuw revuegezelschap als opvolger van "Levensvreugd".

11 december 1980 werd het Rosmalens Revue-gezelschap een feit. Toon van Balkum en Jo van Hoof bleken andermaal, samen met nog enkele ouwe getrouwen uit het voormalige "Levensvreugd", belangrijke en onmisbare steunpilaren.

Het bestuur van het nieuwe Rosmalense revue-gezelschap bestond uit: Henk Savelkouls (voorzitter), Anja van Griensven - Hoedemakers (secretaresse), Ad Tibosch (penningmeester), Huub Pennings (bestuurslid) en Toon van Balkum (bestuurslid).

Revue nummer 1

1982: Kom us nor ons kènderkùpkès kèke.....

In maart 1982 trad het gezelschap met zijn eerste nieuwe revue "Kom us nor ons kènderkùpkès kèke" naar buiten. Het succes was enorm. De vier geplande uitvoeringen leverden uitverkochte zalen op en een daverend applaus. Men zag zich genoodzaakt nog twee extra optredens te verzorgen. Het Brabants Dagblad schreef op 1 april 1982: "Een lange rij wachtenden stond gistermiddag voor De Kentering om een paar fel begeerde toegangsbewijzen voor de zesde en tevens laatste opvoering van de Rosmalense revue "Kom us nor ons kènderkùpkès kèke" te kunnen bemachtigen. Ze stonden vanaf het portaal voor De Kentering tot aan de "kenderkùpkès" van de Dorpsstraat. Zelfs een aantal revue-medewerkers schaarde zich in de rij. Ook zij konden tevoren geen kaarten reserveren om vrienden en kennissen van een plaats zeker te stellen. Het bestuur van het Rosmalense revue-gezelschap hanteerde voor de verkoop voor deze laatste revue-avond de stelregel: gelijke monniken, gelijke kappen. Om klokke twee startte men de kaartverkoop. Een half uur later was de file wachtenden verdwenen en waren de kaartjes uitverkocht. De twee laatste koopsters deelden zusterlijk de vier laatste plaatsbewijzen en ook zij gingen tevreden naar huis. Weinig of geen mensen moesten worden teleurgesteld. Deze zesde en laatste avond meegerekend, heeft de nieuwe Rosmalense revue meer dan 2600 kijkers getrokken. De nieuwe revue, waarvan met name tekst- en liedjesschrijver

Toontje van Balkum en regisseur Jo van Hoof de steunpilaren zijn, mag er evenals Houdoe Jan wezen. En een dankbaar publiek in De Kentering gaf er gisteravond blijk van dat de revue een jaarlijks terugkerend evenement mag worden."

Het toneelwerk van deze revue werd verricht door Tonnie, Toon en Carolien van Balkum, door Johan Geerts, Ine Gloudemans, Jan van Hirtum, Frans Hoedemakers, Irna van Hoof, Gerrit Kappen, Annie Pennings - v.d. Vliert, Henk Savelkouls, Rien v.d. Sterren, Ad Tibosch, Steven Tibosch, Harrie v.d. Ven en An Verstegen - van Wanrooij.

Voor het orkest tekenden Ad Jansen, Eugène Amman, Ronnie v.d. Elst, Henk de Laat, Marjo de Leeuw, Walter van Mierlo, Ron Rammers, Giel Samuels en Piet Verstegen.

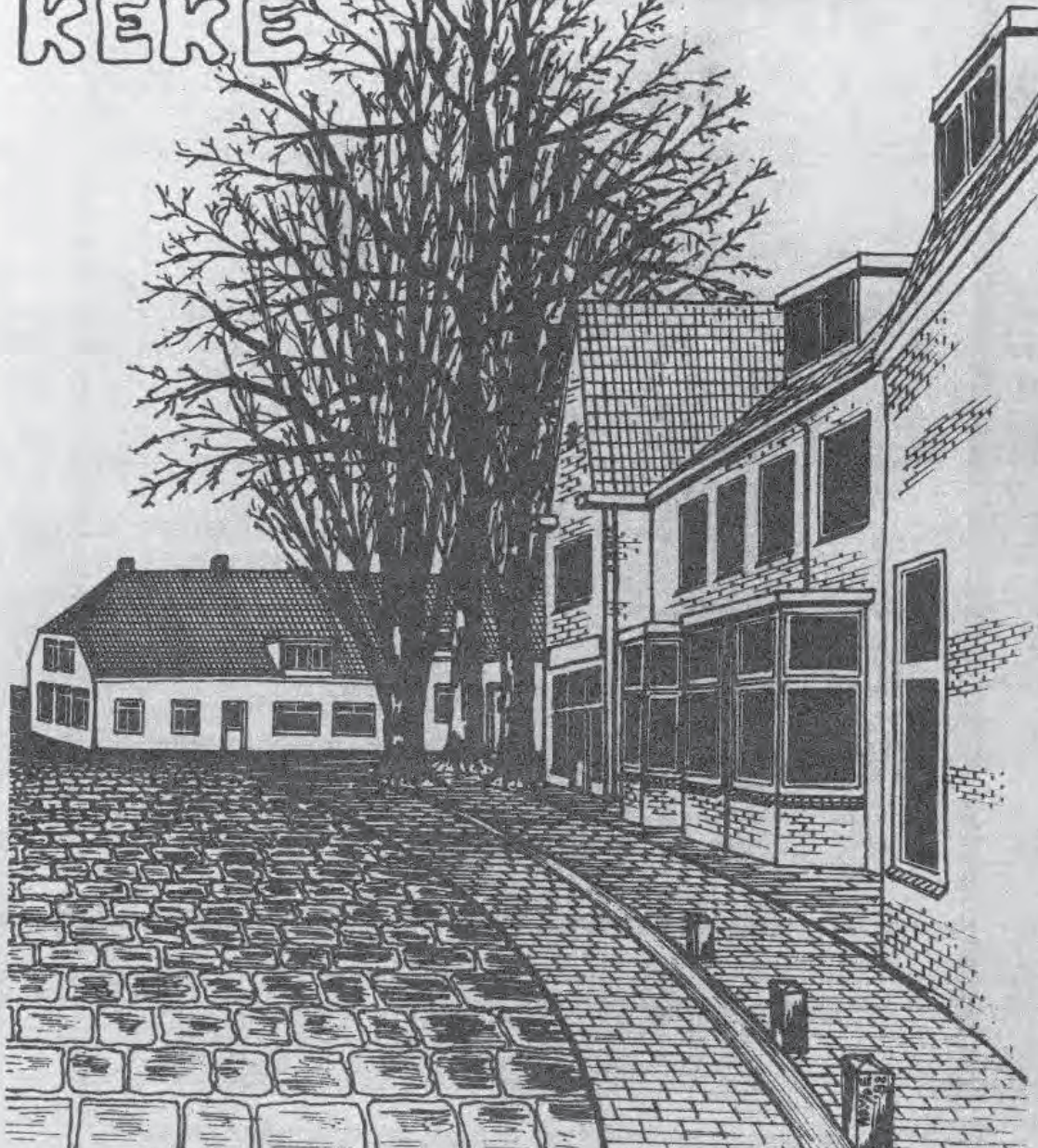
In de dansgroep traden op: Petra van 't Root, Astrid Breuer, Ans v.d. Broek, Anja van Griensven - Hoedemakers, Arna Heijmans, Marjolein van Mierlo, Carolien Pauwe en Yvonne Westerlaken. Als solozanger schitterden Toon van Balkum, Joke van Erp, Jan van Hirtum, Annie Pennings - van de Vliert en Rien van der Sterren.

De backinggroep bestond uit Thea van Balkum, Joke van Erp, Jeannie Ketelaars en Mien Savelkouls. Uiteraard waren ook op de achtergrond diverse Rosmalenaren werkzaam. Jo van Hoof voerde de regie. Toon van Balkum had de algehele leiding.

"De nieuwe revue, waarvan met name tekst- en liedjesschrijver Toontje van Balkum en regisseur Jo van Hoof de steunpilaren zijn, mag er, evenals "Houdoe Jan", wezen. En een dankbaar publiek in De Kentering gaf er gisteravond blijk van dat de revue een jaarlijks terugkerend evenement mag worden. De gemeentepolitiek en alles wat de laatste tijd bij de bevolking als spraakmakend over de tong is gegaan kwam aan bod in een met veel vaart gebrachte uitvoering. Het Rosmalens revuegezelschap greep daarbij terug op de in 1979 met succes beproefde formule: muziek, zang, dans en vrolijke sketches ondersteund door een goed gebruik van lichtbeelden en de begeleiding van een uitstekend spelend revue-orkest.

De dorpsbabbels van enkele gemeentewerkers, kwamen, evenals in de revue "Houdoe Jan", goed van pas om tal van bekende figuren uit het Rosmalense leven vriendelijk maar niet minder pakkend te kijk te zetten. En tal van plaatselijke situaties werden treffend op de korrel genomen, zoals het nieuwe dorpscentrum met zijn "kènderkùpkès", bielzen en eenrichtingsverkeer, het verkeersbordenwoud in de "doolhof" Sparrenburg, de antenne-affaire en

KOM US NOR ONS
KÈNDERKÛPKES
KÈKE

Programmaboekje, horende bij “Kom us nor ons kènderkûpkes kèke”. De tekening, gemaakt door Ad v.d. Elzen, geeft een beeld van de Rosmalense Dorpsstraat ter hoogte van “De Driesprong”. De kènderkûpkes en de bielzen vallen uiteraard duidelijk op.

de Rosmalense polder, die volgebouwd gaat worden. De revue-dansgroep maakte vooral indruk met een wervelende dans op Le Printemps en ook oud-wethouder Steven Tibosch kwam uitstekend uit de verf met zijn declamatie over de Rosmalense polder, die hem zo na aan het hart ligt. Een uitstekende muzikale inbreng leverde ook het mondharmonica-trio The Chromonicats. Het voert te ver om de namen van alle medewerkers te noemen, maar bijzonder goed op dreef was Jan van Hirtum in “Het Carillon”, dat een even goede meezinger bleek te zijn als de titelzong en het Rosmalens volkslied “M'n eigen durpke”, dat in de slotacte was verweven. Het publiek, dat een kostelijke avond had, kon er met de finale van “Houdoe wor” bijna geen genoeg van krijgen...”, aldus het Brabants Dagblad van 20 maart 1982. Veel bijval oogstten ook de kabouters van de Oude Baan: Twannet Tibosch, Anne v.d. Heuvel, Hassan v.d. Heuvel, Bas Pennings, Geertje Hoedemakers, Luciëlle Gloudemans, Margitte Gloudemans, Stefan Tibosch, Sacha van Herpen, Jeannette Geerts, Desirée Savelkoul, Nancy Pennings, Benno Pennings, Hans Pennings en Roel van Herpen. Hun optreden o.l.v. Jeannie Ketelaars was vertederend en ontroerend.

Uiteraard mag de titelzong van deze revue in dit overzicht niet ontbreken.

Kom us nor ons kènderkupkes kèke
 Kom us nor ons kènderkupkes kèke,
 of nor ons bomen midden op de straat
 Kom us nor ons kènderkupkes kèke,
 of nor ons bielzen, klein en groot,
 we hebben ze in elke maat
 Kom us nor ons kènderkupkes kèke,
 ze zijn zo mooi, 's winters spiegelglad
 Kom us nor ons kènderkupkes kèke,
 mar kèk goed uit, ge zit zo op oe.....

1e couplet

Wij hebben bij ons in 't durp iets, wè ge nergens ziet
 Ge zult 't nie geleuve, mar 't is echt heel uniek
 Daarom vraag ik aan iedereen in dit ludieke lied
 Kom us een keertje bij ons langs, ge wit nie wè ge ziet
 Ja echt wij hebben iets, wè ge nergens anders ziet

2e couplet

Wij hebben hier bij ons een straat, dè is echt iets aparts
 Daar reeje uurst aan inne kant de auto's veul te hard
 Bij de geminte hebbe ze dè tijdig ingezien
 Ze kochten toen, 't is echt waar een zig-zag naaimachien
 Ja echt wij hebben iets, wè ge nergens anders ziet

3e couplet

Wij hebben hier ook hoeves, die zijn heel modern gebouwd
 Wanneer ge erin gaat is 't mis, ge gaat dan in de fout
 Ge rijdt vooruit van hot nor aar, ge wit nie waar ge bent
 Mar makt oe eigen mar nie druk, ge rakt er aan gewend
 Ja echt wij hebben iets, wè ge nergens anders ziet

4e couplet

Parkeren, dè gaat nie zo goed, wè hebben ze gedaan?
 Bij al die plaatsen hebben ze zo'n dikke bielzen staan
 Die plaatsen zijn heel kort en smal, slechts inne-meter-tien
 Mar wie van jullie heeft ooit zo'n klein wagentje gezien?
 Ja echt wij hebben iets, wè ge nergens anders ziet

5e couplet

Ik kan hier mee dees liedje nog wel dagen verder gaan
 Mar dè gaat dan misschien vervelen, nee dè is niks gedaan
 Dus pak ik nou m'n biezen en ik geef oe inne raad
 Denk mar is aan ons durpke es ge mee vakantie gaat
 Ja echt wij hebben iets, wè ge nergens anders ziet

Frans Hoedemakers speelde op deze “kènderkùpkes” Hèin Crèij mi zen fiets, mopperend over zo'ne weg, waarop alles aan zijn fiets rammelde. Zij, die Frans Hoedemakers zagen en hoorden praten als Hèin Crèij zeiden: “Hij speelt niet Hèin Crèij, hij is Hèin Crèij.” Wat een geweldig compliment!

Revue nummer 2

1984: Gò de mè me Meej

Het succes van de revue uit 1982 deed het Rosmalense revuegezelschap goed. Nieuwe mensen meldden zich aan. De toneelgroep werd versterkt met Jos van Ieperen, die niet alleen de Rosmalense taal tot in de perfectie beheerste, ook als toneelspeler bleek hij vele kwaliteiten te bezitten. Een aanwinst was eveneens Peter v.d. Ven, die als zanger eveneens zijn mannetje stond. Ook in het orkest zag men nieuwe gezichten: Ad v.d. Broek, John van Geenen, Cees Kivits, Gerard Kivits, Rob Kivits en Ad Samuels.

Walter van Mierlo gaf zijn orkestplaats op om als geluids-technicus te kunnen fungeren.

In de dansgroep had Joke van Erp de leiding op zich genomen, omdat Petra van 't Root wegens studie had moeten afhaken. Ook hier zag men enkele nieuwe mensen optreden: Trudy v.d. Plas, Christa v.d. Ven en Chrisette Verhallen.

Opvallend was, dat de teksten deze keer van Toon van Balkum en Johan Geerts kwamen. “De teksten komen dit keer niet alleen van Toon van Balkum, maar ook van Jan Geerts. Laatstgenoemde was destijds tientallen jaren toneelmeester bij Levensvreugd, de vroegere Rosmalense Revue. Hij schreef de laatste tijd nog al eens teksten

voor de buurtvereniging en Toon van Balkum stimuleerde hem ook voor de revue te gaan schrijven. Jan Geerts: “Ik heb aanvankelijk gearzeld. Het is heel wat anders teksten voor vijftig man te maken dan voor een paar duizend. Dank zij de geweldige steun van Toon heb ik het toch aangedurfd. Toon signaleert de meeste dorpsgebeurtenissen en heeft zijn plakboeken met krantenknipsels helemaal met me doorgenomen. Het schrijven van teksten voor deze revue is de top voor mij, ongeacht hoe mijn schrijverij bij het publiek zal overkomen. Ik vergelijk het maar met een voetbalclub die zowel promoveren als degraderen kan”, aldus Jan Geerts.....” (Brabants Dagblad 8 maart 1984)

“Voor Toon van Balkum was de hulp van Johan Geerts een geweldige steun. Toon: “Ik heb het enorm gewaardeerd, die samenwerking met Johan. Als je alles alleen moet doen, valt het soms niet mee. Je zit vaak tegen een tekst aan te hikken, komt er soms niet uit. Je kunt er dagen mee bezig zijn! Met zijn tweeën kun je makkelijker beslissen en wordt het stuk eenvoudiger...” (Marianne Nuijten in het Stadsgebied van woensdag 7 maart 1984)

Gò de mè me mee liet de succesformule van de vorige revues niet los. “In de nieuwe produktie spelen wederom de gemeentewerkers een belangrijke rol. Deze mensen komen overal in Rosmalen. Zij hebben open oog voor alles wat zij tijdens hun werkuren tegenkomen. Zij hebben een eigen - soms ook eigenwijze visie op de gebeurtenissen.” (Brabants Dagblad 8 maart 1984). Toch waagde men zich ook aan iets nieuws door twee mensen te vragen om in deze revue op een geheel eigen wijze op te treden. De Rosmalense grenzen werden overschreden door de Rosmalenaar Jan Bouwmans, die als oliesjeik in geheel oosterse sferen optrad en daarmee veel succes boekte. Een warm applaus was er ook voor kapper Wim van der Donk, alias Wim Blom, die heerlijke herinneringen ophaalde uit het rijke verleden van Rosmalen en zijn kapsalon.

“Voortbordurend op vorige produktie” en “Leuke Rosmalense revue op herhaling” was het eerste commentaar van het Brabants Dagblad op 3 april 1984. De krant zag vele goede optredens, doch leverde ook zijn eerste kritieken.

“Evenals bij de vorige revue waren ook dit keer twee gemeentewerkers, gespeeld door Harry van de Ven en Frans Hoedemakers, de centrale figuren. Nu echter kregen zij versterking van hun opzichter Heijmans (Jan van Hirtum). Deze drie mensen komen overal in Rosmalen en ontmoeten daar bekende plaatselijke lieden met wie ze buurten over dorpsgebeurtenissen. In één van de eerste sketches werden de gemeentesecretarissen bij het spel betrokken. Op het toneel kregen zij beiden een echte sik (geit) aangeboden. Een oude sik voor Derksen en een jonge sik voor zijn opvolger Van Langen. Dorpskapper van der Donk, be-

Programmaboekje van de tweede revue. De tekeningen zijn opnieuw van Ad v.d. Elzen. Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.

ter bekend als Den Blom, vertelde - gezeten op een bankje voor het oude gemeentehuis - een paar geestige anekdotes uit zijn lange kappersloopbaan in Rosmalen. De, in drie dimensies, geprojecteerde dia's zorgden bij deze revue voor een levensecht decor. Opvallend goed waren de prestaties van de dansgroep onder leiding van Joke van Erp. Artistiek gezien, en qua ritmische eenheid en kleding kwam deze formatie van zeven meisjes verrassend goed voor de dag. Ook het orkest van Ad Jansen leverde hierbij een positieve bijdrage. Hoewel de volgende sketches geestige elementen bevatten, waren ze te langgerekt. Doordat de vaart ontbrak, verslaptte de aandacht van het publiek. Dat was overigens niet te wijten aan de doorgaans goede acteerprestaties van de meeste spelers. Misschien dat deze revue te veel voortborduurde op het succes van “De Keinderkupas” van twee jaar geleden...”, aldus Het Brabants Dagblad van 3 april 1984.

Uit: "Stadsgewest" 7 maart 1984. Rosmalen collectie van Henk de Werd.

Het openingslied *Gò de mè me meej* was direct al een succesnummer. Laten we het daarom in dit stukje Rosmalense historie meenemen en vastleggen.

Gò de mè me meej?

*Gò de mè me meej, dan gòn we saam ons durpkje rond
 Um te kèke hoe 't is en kèke wè tur vruuger stond
 Gò de mè me meej, dan buurte we van straot tot straot
 Gò de mè me meej, dan heurde wir us andere praot
 Gò de mè me meej van links naar rechts van hot naar haar
 Ge ziet en hurt van alles en ge bent onder mekaar
 't Is gezellig en niet duur
 En ge geniet van de natuur, 't leven is dan niet zo duur*

1e Couplet

*Ik ben zo es ge ziet echt ginne saae Piet
 Dè kumt umdè ik van 't leven echt geniet
 Want ik houw nie van dè geleuter of van zeure
 Vur mèn schènt elke dag de zon, nee mèn kan niks gebeure
 Ik loop zo es ge ziet, ik kèk en ik geniet
 Ik wandel en ik fluit of zing 'n vrolijk lied
 Ik heb 'n goeij idee
 Gò de mè me meej, dan zen we allemaal tevreej*

2e Couplet

*Gò ik de polder in, soms mè mun hil gezin
 Zie ik de groene wei, dat maakt me altijd blij
 Want ik houw nie van dè geleuter of van zeure
 Veur mèn schènt elke dag de zon, nee mèn kan niks gebeure
 Ik gò nor Maria-Oord, nor Hintham Zuid of Noord
 Of nor de Maliskamp met zun bossen en zun zand
 Ik heb 'n goeij idee
 Gò de mè me meej, dan zèn we allemaal tevreej*

3e Couplet

*De Kruisstraat is 'n wijk, die ik heel gèr bekijk
 En stao ik op dun dijk, ben ik ontzettend rijk
 Want ik houw nie van dè geleuter of van zeure
 Veur men schènt elke dag de zon, nee mèn kan niks gebeure
 Bij mooi of lèluk weer, al doen mèn voeten zeer
 Al ben ik nog zo moe, ik gò nor Dun Hennist toe
 Ik heb 'n goeij idee
 Gò de mè me meej, dan zen we allemaal tevreej*

Een heerlijk luisterliedje is ook "Herinnering", dat je doet wegdromen naar het Rosmalen van weleer, het Rosmalen, dat jammer genoeg voor goed en definitief verdwenen is.

Revuelied: Herinnering

*Herinnering, herinnering, zo hiet 't liedje dè ik zing
 Herinnering, herinnering, ik weet nog hoe 't vruuger ging
 Herinnering, herinnering, 't is vurbè, 't is gedaon
 Herinnering, herinnering, 't is allemaol heel vlug gegaon*

Gò de mi men meej.... Ik heb 'n goeij idee. We doen, zeg mar in 1963, nor de Hinthumse wijk en kèke nog 's nor de verdwenen Hintumse rèchtsen dijk. Rosmalen collectie Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.

Witte wè we ók kunnen doen. We gòn nor de Noordpool van toen. Links de Noordpool van de Steve Wethouder in Rusmolle um 't eve. Oit waar d'r 'n dreug joar, krèk ès dees joar. Ge zult 't niej geleuve. Witte toch wè de Steve zin. "Driek, ik geef 'r niks um al groeit 'r ginnen innen èpel. We ete dan toch gewoon friet." De foto van d'n Hennist zit in de Rosmalen collectie van Henk de Werd in het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.

1e Couplet

't is allemol heel lang geleje, waarvan ik in dit liedje zing
 Mar toch ben ik heel dik tevreja, es ik denk hoe dè 't vruuger ging
 We waren èrm, dè meugde weten, mar dè was host in elk gezin
 Ik zal die tijd nooit meer vergeten, 't is 'n mooi herinnering

2e Couplet

Nor school gingen we met zun allen, we spulden toen nog op de straot
 We vochten veul onder mekaren, um unne knikker, klein of groot
 En kreegde dur de week van moeders unne cent vur unne toverbal.
 Dan waarde zo intens gelukkig, want èrmoeij was tur overal

3e Couplet

Sleujke springen in de polder, dè was iets wè 'k gère din
 En vuurke stoken in de heggen, dòrrin ha ik altèd zin
 Bè unne boer onder de èppelkes, dur 'n groot gat in de heg
 En 's winters haolden we de knüllekes, bè dezelfde boeren weg

4e Couplet

Twee centen kreegde elke zondag, dè waar 'n hil week traktement
 En kreegde unne bokkestöver, wè waarde dan toch unne vent
 En moeste soms us nor de kapper, dè waar Dun Blom of kapper Saar
 Die knipten oe un heel mooi kufke, en vur un kwartje waarde klaar

*Unne cènt, tweej en n 'n halve cènt, unne bokkenstüiver,
 'n dùbbeltje en 'n kwartje van vruuger.
 Familiearchief Henk de Werd.*

5e Couplet

Bè Lutkie onder de kastanjes, dor stao nouw De Kentering
 We goojden net zo lang mè klippels, tot Bernard mar nor binnen ging
 Soms denk ik wel us bè mun ège
 Ik snap nie waarrum ik dè din
 Mar één ding wil ik jullie zeggen, 't is un mooi herinnering

6e Couplet

Zwemme dinde in 't geetje, of in dun breejjen wittering
 En kreegde soms un stukske zeep meeij, dan waste oe ège dor ook in
 'n Zwemdiploma, mensenlieve, wie ha door ooit van geheurd?
 't Was hil anders es ik nouw zie wè tur in Kwekkelstijn gebeurt.

(Beide liederen komen uit het programmaboekje, horende bij de revue "Gò de mè me meeij".)

Wordt vervolgd.

Enkele bouwstenen voor de geschiedenis van de molens van Rosmalen

Michiel van Heumen

Onlangs verscheen een prachtig geïllustreerd boek over de Rosmalense wind-, water- en ros(olie) molens, getiteld: *De molens van Rosmalen, zeven eeuwen malen voor boer, bakker en burger*. Een team van medewerkers, vrijwilligers van de Vereniging Vrienden van de Molens van 's-Hertogenbosch, heeft onder leiding van eindredacteur en oud-molenaar René Vogels een historisch overzicht samengesteld van alle molens die er in onze voormalige gemeente zijn geweest of nog zijn - wat dat laatste betreft eigenlijk nog maar één: de standerdmolen uit circa 1732 aan de Molenstraat. Op die laatste molen en zijn voorgangers gaat René Vogels in een apart hoofdstuk in. Hoewel hij veel vertelt, m.n. over de periode van ruim dertig jaar dat hij zelf molenaar van de Rosmalense standerdmolen is geweest, zijn de meegedeelde gegevens uit de 17e eeuw, tamelijk beperkt. In het oud-rechterlijk archief van Rosmalen, bewaard bij Erfgoed 's-Hertogenbosch/Stadsarchief, heb ik nog een viertal akten gevonden over de windkorenmolen in Rosmalen. Een uitgebreider onderzoek in dat archief én in het oud-administratief archief van Rosmalen, zal zonder twijfel meer feiten boven tafel brengen. De letterlijke tekst van die vier akten volgt hieronder, voorafgegaan door een samenvatting in modern Nederlands en zo nodig toegelicht met behulp van een aantal noten.

Akte 1

Op heden 25 maart 1661 hebben Jan Gielens Inder diijnen, inwoner alhier, ter ener zijde, en Gijsbert Wouters van der Ven, woonachtig te Eindhoven, ter andere zijde, een akkoord aangegaan inzake de korenmolen te Rosmalen, die zij van Gijsbert Jansen in pacht hebben overgenomen, op de navolgende voorwaarden.

Allereerst wordt afgesproken hoeveel trekgeld in drie termijnen (Sint Jan, Bamis en Kerstmis) moet worden betaald door degene die afscheid neemt van de molen aan degene die op de molen blijft. Dit op voorwaarde dat degene die de molen in gebruik blijft houden borgen moet stellen opdat hij de pacht en alle andere lasten die zijn vermeld in de huurovereenkomst door Peter Schuijl gemaakt, prompt zal betalen.

Jan Megielsen Gielens zal, indien hij afvalt van de molen, dadelijk van zijn gebruik rekening moeten doen aan Gijsbert Wouters tot en met de dag van vandaag.

Het huis dat op de hei bij de molen staat komt Jan en Gijsbert gezamenlijk toe en degene die de molen houdt, blijft

in het huis wonen, op voorwaarde dat hij aan de ander jaarlijks 6 Carolusgulden geeft.

Degene die valt van de molen, is verplicht de vier duim stenen te betalen die Gijsbert Jansen van de Lijdsdonck afgemalen [versleten] heeft of zoveel als geconstateerd wordt dat is afgemaald [versleten].

Wel uitdrukkelijk wordt afgesproken dat degene die valt van de molen alle achterstallige pacht, verpondingen, contributie als ander sinds betaalt vanaf 26 januari 1661 tot en met 26 januari 1664.

Mocht iets in dit akkoord vergeten te zijn vermeld, dan komt dat ten laste van degene die afscheid neemt van de molen opdat de ander over de laatste drie jaar geen schade ondervindt en degene die afscheid neemt van de molen moet aan de armen f 2,10 geven.

Volgens deze voorwaarden is de molen bij verandering aan Jan Gielens Inder diijnen gebleven, die belooft aan deze voorwaarden te voldoen onder verband van zijn persoon en goederen, behalve dat Gijsbert Wouters van der Ven aan Jan Gielens het bedrag van 150 gulden in drie termijnen zal betalen.

Aldus gedaan en gepasseerd ter presentie van Bartolemeus Sijmens van de Weterin en Jan van Werthuisen, poorters van de stad 's-Hertogenbosch, als getuigen. Actum Rosmalen, datum als boven.

Getuigen over het gene voorschreven staat, waarvoor het ten principale is gepasseerd en voorgelezen, Willem Peters van der Horst, Gijsbert Handrickx van den Lijnden, Sijmen Jan Wilms, schepenen alhier. Actum Rosmalen, datum als boven.

Om hetgeen voorschreven staat in zijn geheel te kunnen voldoen, zijn borgen geworden Jan Ruelens Pol en Jan Peters bakker. Getuigen de bovengenoemde schepenen van Rosmalen. Actum Rosmalen, datum als boven.

NB1. Peter Schuijl was rentmeester van de geestelijke goederen in de Meierij.

NB2. Het feest van Sint Jan wordt gevierd op 24 juni, dat van Sint Bavo (Bamis) op 1 oktober.

Rosmalen, R 18A

Op heden den 25e mert 1661 soo heft Jan Gielens Inder Duijnen Inwoender Alhier ter eener sijde ende Gijsbert Wouters van der Ven wonachtich tot Eeijnoven ter Ander rer sij met malcanderen een Achkor Aen genaen ende

geraemt ende dat van weegen den kooren moelen staende onder desen dorpe van Rosmaelen die de vors suppeianten van Gijsbert Jansen In pacht hebben over genoemen om redenen wil ende dat op condijnsij Alst volgt

In den eersten wort onder sprooken dat deen oft dander voor eenen sekeren penck treck gelt sal moeten setten hoevel den genen sal moeten uijt-reijken die van den moelen Af scheidt te betaelen Aen den genen die den moelen Aen de hant hout//

ende dat In 3 termijnen te betaelen den eersten termijn Sunt Jan eerstcomende den tweeden te baemijs eerst come ende den dorden termijn korse mijs eerstcomene

behoudelijck dat den genen die den moelen Aen de hant hout ende In sijn gebruijck dat die den Anderen sal ontlasten met goede suffesante borge te stelen dat de pacht ende Alle Ander lasten daer toe staende volgende de huersel bij Peter Schuijl daer van gemackt prontelijck sal betaelen dat den Anderen daer gen schaede noch hijnder van sal comen te lijden

Ietom sal den gebruijcker Jan Megielsen Gielens soo hij van den moelen Affalt gehouden sijn daedelijck van sijn gebruijck rekenin te doen Aen Gijsbert Wouters vornomt tot heden Inklues

Ietom staet te weeten dat het huijs staende opden heij bijde moelen dat hetselve Jan ende Gijsbert vornomt tsaemen toekomt ende dat den genen die den moelen hout het huijs sal bewoonen behoudelijck dat hij Jaerlijckx daer von Aen den Anderen

sal uijtreyken de soome van ses kroolijs gulden

Ietom die den moelen sal vallen sal ock gehouden sijn te betaelen de vier duijmsten die Gijsbert Jansen van de Lijndonck Afgemaelen heft ofte soo vel Als het selve bevonden sal worden

Ietom wort wel exspres ondersprooken dat die den moelen sal vallen sal gehouden sijn te betaelen Alle After stelen van pacht en verpondin, konter buesij Als Andersins hoe daenich deselve soude wesen staen tot last van dengenen die den molen hout van den 26 Janwaerij 1661 Af tot den Jaere vier en sestich den ses entwijntichsten Inklus

Ietom ofte eet wens vergeten waer dat hier In niet verhaelt en staet sal Alles comen tot last van den genen die den moelen valt dat den Anderen daer van gen schaede komt te lijden van de leste drie Jaeren ende dat den genen die den moelen valt Aen den Armen sal geven twee gulden tien st

After volghens dese vorwaerde ende condiesij is den voors moelen bij verleegin Aen de hant gebleeven Jan Gielens Inder duijnen den welcken gelooft dese voorwaerde te voldoen hier onder verbijnt hij sijnen parsoon ende goederen behoudelijck dat Gijsbert Wouters van de Ven Aen Jan Gielens sal betaelen de soome van hondert vijftich gulden te betaelen In drij termijnen soo voors staet Aldus gedaen ende gepassert terprijsen ende ten overstaen// van Bartolemeus Sijmens van de Ven Weterin ende Jan van Werthuijsen porteren der stat sartoogenbos Als getuijgen hier toe

geroepen ende gebeden Achtom Roesmaelen daet Als booven

dit is + het merck van Jan Gielens houder van den molen Gijsbert Wouteren van de Ven

dit ist l merck van Bartolemeus Sijmens van de Weterin Als getuijgen J.v. Werthuijsen Als getuijge mij present W.v. Werthuijsen S

Getuijgen over tgeene vors staet sijn tot slot van desen getuijgen waer voer hetselve is ten prijnsepael is gepassert ende op gelesen Willem Peters van der Horst Gijsbert Handrickx van den Lijnden Sijmen Jan Wilms schepenen Alhier Achtom Rosmaelen daet Als boven

Willem Peters van de Horst Gijsbert Handricx vander Lijnden Sijmon Janssen van Bruggen mij present W.v. Werthuijsen S

Vor Om tgene vorss staet In Alles t gene vors staet te voldoen is borgh geworden Als schuldenaer prinsepal Jan Ruelens Pol Als schuldenaer prinsepael ende Jan Janse Peters backker de welcke

bijde gelooven een vor Al Als schuldenaers prinsepael. Achtom Rosmaelen daet Als voeren getuijgen Willem Peters van der Horst Gijsbert Handrickx van der Lijnden ende Sijmen Jan Willems schepenen voorschreven

dit ist + merck van Jan Rulens Pol Als schuldenaer prinsepael Jan Peters becker Als borge Willem Peters vander Horst als getuijgen voor schepen Gijsbert Handricx vander Lijnden schepenen ende getuijge Sijmon Janssen van Bruggen

Gezicht op het door de Franssen bij hun vertrek in brand geschoten Fort Crèvecoeur (prent, ca 1673). Coll. Erfgoed 's-Hertogenbosch (nr 0000630)

testes W.v.Werthuijsen S
 Buitenzijde: Jan Gielens Inder diijnen

Akte 2

Onder voorwaarden hierna beschreven heeft Jan Gielens Inder diijnen mondeling verkocht aan Reijnder Remmets [van Hoorn], tegenwoordig korenmulder alhier, het huisje staande op de hei omtrent de korenmolen bij de molenaker aan de bossche voetpad aldaar, voor het bedrag van 117 gulden tien stuivers, in vier termijnen per jaar binnen vier jaar te betalen.

De verkoper verkoopt slechts het huisje met zijn rechten en toebehoren, maar de grond blijft aan de gement, onder voorwaarde dat de schepenen en de rentmeester van de domeinen aan de koper hetzelfde privilege zullen toestaan als aan voorheen de verkoper.

Er is afgesproken dat de verkoper zoveel rijs(hout) en dakstro zal moeten leveren dat de koper daarmee het huisje kan vitten.

De koper zal het huisje terstond in bezit mogen nemen. Getuigen hierover Gijsbert Florissen, schepenen, en Klaes Klasen Pijnappels, oud borgemeester. Actum Rosmalen de 9e februari 1664.

NB. Gement: gemeenschappelijke grond, toebehorend aan alle inwoners van het dorp.

Rosmalen, R 18A

Onder condiesie ende voer waerde hiernaer bes soo heft Jan Gielens Inder diijnen mont te egens mont verkoft Aen Aen Reijnder Remmets tegenswoerdich koremulder Alhier het huijsken staende op de heij ontrent den koore

wijnt moolen bij de moolen Achker Aen den bossen voet padt Aldaer ende dat om ende voer de soome van hondert-seventien gulden tijen stuijvers eens gelt te betaelen In vier termijnen van vierdeliaers tot Vier iaers After den Anderen eerst komende

Ietom den verkooper kopt verkopt maer Allennelijck het huijsken met sijn rechten ende toebehorten maer de gront comt Aen de gement behoudelijck dat de schepens ende den rentmester van de doomijnen suelen consenteren ende gedoocgen Aen de koper deselve preveliesie die den verkooper voer desen heeft genoten

Ietom is ondersproke dat den verkooper soo vel rijs sal sal moeten doen daar koper het huijsken met kan vitten ende ook soo vel dack stroe om het huijsken met te vitten eens voer de sereijs

Ietom den koper sal het huijsken terstont mogen Aen verden tot sijnen believen Alles sonder eergh ofte list getuijgen hierover Gijsbert Florissen schepenen ende Klaes Klasen Pijnappels out borgemester. Achtom Rosmaelen den 9 few 1664

dit is + het merck van Jan Jan Gielens verkooper

Antoni Jacobs vander Vleut als coper oft borch voor sijnen swager Render Remes van Hoorn Ghijsbert Florissen schepenen als ghetuijgen Claes Claesen Pinappels aels geteuijgen

Akte 3

Op heden 6 september 1672 heb ik vorster in Rosmalen voor het gerecht gedaagd Jan Willems van der Donck en Willem Mattheuissen Guldemans, schepenen alhier, op verzoek van Wouter Ariens, korenmolenaar op 's lands molen te Rosmalen. Ze hebben de schade bezichtigd die

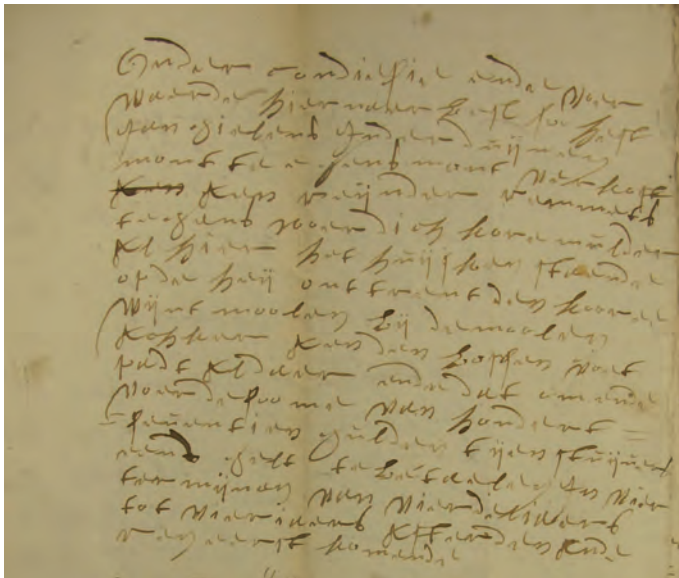
daar ontstaan is in deze tijdsomstandigheden door de Franse troepen die hier uit Rosmalen kwamen en er weer door zijn gemarcheerd toen ze met hun leger Crèvecoeur gingen belegeren en hebben ingenomen. Geconstateerd wordt dat de deuren in stukken zijn geslagen, het brood vernietigd en uitgeschut, de repen touwen en lichtriem in de molen daaruit verwijderd en vernietigd, behalve de steenreep, en voorts het ijzerwerk, handboom, breekijsen en de haal van de licht met de bouten daaruit verwijderd. Bovendien is door de Franse troepen nog een zeil van de molenroede afgenomen, voorts nog de kaarboom met het schoentje vernietigd. Bovendien heeft de molen zes weken stilgestaan omdat niemand in het dorp in de nabijheid van zijn huis heeft kunnen komen door de wreedheid van de Franse troepen die elke dag dat hun leger bij Crèvecoeur lag, alsmede toen het ook te Berlicum lag, kwamen plunderen. Nu de inwoners weer naar huis komen met het vee dat ze hebben overgehouden, vinden zij geen koren meer op het veld, behalve hier en daar een beetje boekweit, dat voor het merendeel onder de voet gereden is, zodat de inwoners zich op een zeer ellendige manier moeten behelpen. De korenmolenaar is met zijn koren naar Den Bosch gevlucht en kan het niet de stad uit krijgen, het gemaal stelt tegenwoordig heel weinig of niets voor aangezien de inwoners genoodzaakt zijn het brood en meel bij andere molenaars te halen waar de toestand minder destructief is als hier. Te Rosmalen zijn nog vele huizen niet bewoond, voor wat Empel en Orten betreft, die eerder sterk bijdroegen aan ons gemaal (nu zeer slecht): Orten is geheel afgebrand en in Empel zijn sommige huizen ook afgebroken en voorts vernield, waardoor het gemaal van de korenmolen zeer

slecht is en niets voorstelt. Het is daardoor onmogelijk voor de korenmolenaar om met de molen zijn kost te winnen, ook al betaalt hij geen pacht. En omdat het goddelijk en rechtvaardig is getuigenis te geven van de waarheid, in het bijzonder omdat wij daartoe gevraagd zijn, hebben wij deze attestatie niet kunnen weigeren maar graag meege-deeld, en tot zekerheid verzegeld met het zegel van onze schepenenbank en door onze gezworen secretaris ondertekend.

NB. Gemaal: het graan dat op de korenmolen wordt gemalen, ook de naam voor de belasting op elke zak graan die ter bemaling bij de korenmolen werd aangeboden.

Rosmalen, R 21

Op heden den 6 Septemb(er) 1672 heb ick vorster in Roosm(alen) gerichtelijck gedaegt Jan Willems van der Donck en(de) Willem Mattheuissen Guldemans schepenen Alhier ter Instansije en(de) ten erenstigen versoecke van Wouter Ariens korenmulter tot Roosm(alen) op slants meulen Aldaer ende en(de) naer belijding gedaen en(de) visentasij van de schade die daer gedaen is met dese conijonckture van de tijde door de franse troepen die Alhier wech en(de) weer sijn door gemassert met haer hermeijde doense Grevekeur gingen belegeren en(de) wonnen en(de) bevonden dat den korenmeulen de deuren ontstucken geslagen sijn, ende het brood dat daer op was te niet gemaect en(de) uijtgeschut, Alle repen touwen en(de) lichtriem dat inde meulen was daer uijtgenomen en(de) te niet gemaect, behalven den steenreep en(de) voorts het Iserwerck handboom breekijsen en(de) hael van de licht met de bouten Alles daer uijtgenomen gewicht Als Anderssints, Item Alnoch een seijl vande meulenroey door de franse troepen daer aff genomen. Alnoch de kaerboom met het Schoentje te niet gemaect// Itom daer en boven heeft den koorenmeulen ses weecken still gestaen overmits dat nimant int dorp sijn huijs heeft konnen genaecken door de vreethijt vande franse troepen die Alle dagen quamen plunderen doent leger bij Grevekeur lach Als meede doen het oock te Balkom lach, soo dat de korenmulder ofte nimant van sijn nabueren bij sijn huijs heeft konnen rusten, en(de) nu de nabueren weer te huijs beginnen te komen met haer vee dat sij noch overbehauwen hebben en vinden sij gans geen koren meer op het velt Als hier en daer een kleijn stuckxken boeckwijf dat meestendeel onder de voet gereden is, soo dat de nabueren haer

Detail van de verkoopakte van een huisje bij de korenmolen, 1664

seer ermmelijck moeten behulpen en(de) den korenmulder
sijn koren ten

Bos gevlucht hebbende daer niet wederom uijt
kan krijgen dat het Gemeall tegenwoordich
heel wenich ofte niet te beduijden is Alsoo
de nabueren genootsaect sijñ het brood
en(de) meel bij anders mulders te soecken daer
het soo seer noch niet bedorven is Als te
Roosm(alen) hier en(de) dat tot Roosm(alen) noch vele
huijsen

sijn die noch niet bewoont en worden//
voor soo veel Empel en(de) Orten dat ons
gemael voor desen tenemaell placht te
verstercken, het welck nu heel slecht is, Orten heel afge-
brant en(de) Empel

de huijsen ook sommig afgebroken en(de) voorts
verdestrueert soo dat daer niet is overgebleven
oversulckx dat het gemeall vande voors
korenmeulen heel slecht en(de) nimendall te
beduijden is soodatt het onmogelijck voor
den mulder is sijnen kost daer op te winnen
Al betaeltden hij genen pacht. En(de) want
het goddelijck en(de) Rechtveerdich is der
waerhijt getuijgenis te geven, bijzonder
des versocht sijnde, soo hebben wij onse dese Attesstasije
niet

konnen wijgeren maer geeren medegeelt [sic]
en(de) tot vastichijt van desen met onsen gemijnen
schependoms segell versegelt, en(de) bij onsen
gesworen sekretaris ondert(ekent). Actum Roosm(alen)
daet Als boven.

Jan Willems vander Donck
Willem Mateusen Guldemans

Buitenzijde: Attesstasij voor Wouter de mulder van den
korenmeulen Als Aenderssints

Akte 4

Wij Arien Willemsen van der Horst en Jan Evert Horrx,
schepen van dit dorp en dingbank van Rosmalen, verklaren
ten behoeve van de eigenaren van de Lithse molen
dat sedert de verpondingen in de Meierij van 's-Hertogenbosch
zijn ingevoerd, 's lands molen van Rosmalen alhier alleen
met de gewone en buitengewone verpondingen is belast,
overeenkomstig de ordonnanties, plakaten en resoluties
van de Raad van State, en niet met gewone, blijvende
dorpslasten noch met andere lasten en ongeld. Eindigende
hiermede onze verklaring en volharden daarin na voorlezing
en ondertekening van de protocollaire akte, we stemmen toe
dat hiervan door onze secretaris één of meer akten in debita
forma worden gemaakt en geleverd. Aldus gedaan en gepasseerd
binnen Rosmalen op de eerste augustus 1680.

NB1. Verponding is een belasting op de huurwaarde van
onroerend goed. Deze belasting is definitief ingevoerd in
de Meierij van 's-Hertogenbosch met ingang van 1 oktober
1657 door de Staten-Generaal, die na 1648 in Staats-Brabant
de soevereiniteit uitoefenden.

NB2. Protocollaire akte: de minuutakte werd door de
dorpssecretaris in een protocol (register) ingeschreven en
ondertekend door partijen, schepenen en secretaris. De
laatste schreef op verzoek de akte in het net uit op perkament,
waaraan het zegel van de schepenbank Rosmalen werd
gehangen. Een dergelijk stuk, oorkonde genaamd,
werd tegen betaling aan één of meer partijen geleverd
("uytgemaakt").

NB3. In debita forma: verplichte vorm.

Rosmalen, R 21

Wij Arien Willemsen van (der) Horst ende Jan Evert
Horrx schepenen deser dorpe en(de) dinghbancke van
Rosmaelen Quartiere van Maeslant meyrje
van Shertogenbosch, doen Cont ende Certificeeren
bij desen, voorde oprechte waerheijt op den Eed
gedaen bij het aenvangen onser Officie, edoch
met presentatie vande selve des noot ende
versocht sijnde, naerder te prestesteeren, Ter
Instantie vande propitarissen van (de) lithse moolen
dat sedert de verpondingen over de meyrje
van Shertogenbosch sijn geintroduceert ofte op-
gesteld, den slants moolen van Rosmalen voorschreven
voors: met egeene Ordinaresse Continuee na-
buere dorps noch andere lasten noch ongeld
sijn beswaert noch te belast geworden dan
Alleenlijck met de Ordinaresse ende extraor-
narissee v(er)pondingen, volgens de ordon-
nantien, placaten en(de) Resolutien vande
Ed: moo: heeren Raden van Staten der vereenichde
Nederlanden. Eyndende hier mede onse Certificatie
ende hebben naer pre-lecture ende Onder teekeninge
vande prothocollaire deses daer bij gepersisteert, met
Consent dat hier uyt bij onsen secretaris een
ofte meer actens in debita forma worde
gemaect en(de) geleverd. Aldus gedaen ende
gepasseert binnen Rosmalen voors opden
eersten augustij 1680 aldus uytgemaect
op de selve.

Oversulcx uytgemaect
voors Onderteeckent

Adriaan Willems van der Horst
dit is t merck van Jan Evert Horrx

Buitenzijde: Attestatie voor Geerit Reijnders raeckende de
v(er)pondinghe over de molen tot Lith 1680

Gevelstenen en namen van panden in Hintham

Ad van Liempt

Deel 1

Bij mijn onderzoek naar de ruimtelijke historie van Hintham kom ik diverse namen van huizen tegen. Ook gevelstenen met daarop een naam, met de datum waarop de eerste steen werd gelegd. Of anderszins een beschrijving waaruit van een naam blijkt. Materiaal genoeg om met de lezers van "Rosmalla" te delen!

Al eerder werd in dit blad over Hinthamse gevelstenen geschreven. Dus hier enkele herhalingen, maar ook nieuwe vondsten. De namen en gevelstenen bevinden zich voor het merendeel op huizen langs de voormalige rijksweg, de weg Hintham en de Graafsebaan. Dat was blijkbaar de route waaraan je gezien werd en gekend wilde worden.

De bronnen van de namen en gevelstenen zijn soms artikelen van Henk de Werd en anderen. Zelf onderzocht ik het kadaster, kranten en de nu nog bestaande artefacten op voorkomende namen.

De eerste, en hier meest gebruikte bron van toponiemen, is de verzameling die door de werkgroep "Veldnamen" van de heemkundevereniging, onder trekkerschap van Lambert van der Aa, weergegeven is op een kadastraal minuutplan. Lambert heeft in een aantal series (bijv. trans-

portakten) van het oud-rechterlijk archief en van het notarieel archief (niet alleen de Rosmalense notarissen, maar ook de Bossche) deze toponiemen aangetroffen. Daar werd ook het materiaal uit het boekje met aantekeningen over grondeigenaren ingebracht, afkomstig van Gerardus Johannes van Beek (zie foto's hieronder), rentmeester en wethouder van Rosmalen. Het is in bezit van Frans van Susante en bewerkt door Wim Veekens.

Een andere bron van toponiemen is de "kaart van den polder het Erdveld en de Vliert" gedateerd 1858, uit de collectie van de Wageningen University and Research (WUR). En ook oude kranten en akten geven informatie prijs over de vroeger gebruikte namen van panden en percelen.

Gevelstenen zijn soms lastig te fotograferen. Ze zijn meest van hardsteen, dat ondanks zijn naam onder invloed van (zurige) regen sterk verweert en weinig contrast vertoont. Ook trof ik er aan achter regenpijpen en gevelbegroeiing. Vandaar de niet altijd even duidelijke foto's. De foto's in dit artikel zijn van mijn hand, tenzij anders vermeld.

In dit eerste artikel de noordzijde van de weg Hintham en Graafsebaan van west naar oost, in een volgend artikel gevolgd door de zuidkant. Als derde artikel komen de namen en stenen aan de Tweeberg, Elststraat, Overdijk, Rechtse Dijk en Berlicumseweg aan de orde.

Vervolg der landerijen van stellingen

Naam	Grootte		meer benaming der percelen	
	W	L		
Vrijvacht	3	33	50	Geel Rood
203/204	1	26	40	1/2 bruinland de lange heide
608				

* * HENDRICK KERKHOF, als Voogt over de minderjarige Kinderen van wyien den Heer J. D. CREEMERS, zal op Woensdag den 12 July 1775, 's nademiddags ten drie uren, te Hintham onder Rosmalen, ten overstaan van Officier en Scheepenen aldaar, in de Herberg genaamd den Bellard, bewoond wordende by Sr. J. B. MOLL, publiek verkoopen, d'ERF SECRETARY en VORSTERY der Heerlykheid NULAND. Intusschen is de Verkoop Conditie 6 Weeken voor gemelde Verkoopdag te leezen, te 's Hertogenbosch by Mr. L. FRANKEN, mitsgaders ter Secretary van Rosmalen, alwaar mede de Bewyzen van Eigendom en Authorisatie tot het doen der Verkooping te zien zyn.

Hintham 2 tot en met 10

Op deze plaats stond ooit een herberg met de naam "*Den Bellaart*". Bron: Werkgroep veldnamen.

Hintham 16

Drie namen en drie objecten aan de gevel zijn getraceerd. In de hardstenen plint van de gevel werd een (nu fraai gerestaureerde) herinnering aan de bouw van het pand gehakt waarop de tekst "H.J. Siepkens 25-7-1868". Hendrikus Siepkens was burgemeester

van Rosmalen en leerlooier. Hij bouwde deze riante woning ter vervanging van een ouder pand waar ooit de herberg "*Den Rooden Leeuw*" in gevestigd was. Bron: Werkgroep veldnamen en Rosmalla jg. 9 nr. 1 1999.

Rond 1911 komt het pand in gebruik als opleidingsinstituut voor "Jongheeren uit den deftigen stand", onder de naam "*Instituut St. Antoine*". Bron: Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbosche courant van 13 juli 1911.

Lang heeft het instituut niet bestaan, want in 1919 wordt het gebouw in gebruik genomen als verzorgingstehuis voor oude en zieke (voor onder andere aan tbc lijdende) zusters van de Choorstraat. Het kreeg de naam "*St. Jozef gesticht*", welke in hardsteen midden op de voorgevel (foto: boven de midden-ingang) werd geplaatst. Dit artefact wordt nu op een andere plaats in het complex bewaard.

Boven de linker ingang werd een groot beeld van St. Jozef geplaatst, dat waarschijnlijk met het verdwijnen van de functie rond 1945 is verwijderd (linker foto). Rechts het totale complex met links het beeld en boven de hoofdingang de hardstenen naamplaat.

Hintham 24, 24a en 26

Op deze plaats was ooit een pand met de namen "*Het Pannenhuis*" en "*Het Middagmaal*". Bron: Werkgroep veldnamen. De naam Pannenhuis verwijst naar een met pannen gedekte kap, wat indertijd tussen de meest rieten of strooien kappen bijzonder was. De naam Middagmaal verwijst mogelijk naar een functie als herberg; niet vreemd langs de weg van Den Bosch naar Grave, die door veel voerlieden werd gebruikt.

Hintham 28 en 30

Hier was ooit een pand met de naam "*De Valk*". Bron: Werkgroep veldnamen en Rosmalla jg. 9 nr. 1 1999. Het perceel wordt beschreven als huis, hof en stalling.

Hintham 32

Deze woning werd in 1881 gebouwd door de Hinthamse aannemer A.W. Groot. Op de gevelsteen staat "G.A.A. Groot 3 augustus 1881". Dat was de naam van zijn toen net geboren dochter Geertruda Aleida Antonia. Foto: E. Oppens.

Sint Antoniusstraat

Het pand dat hier ooit stond, was bekend onder de namen "*De koning van Engeland*" en "*De Baars*".

Bron: Werkgroep veldnamen. Diverse eigenaren waren herbergier. Het brandt in 1913 af, waarna de Bossche slager Franciscus Gevers er een villa bouwt. Die krijgt de naam "*Villa Annie*", naar zijn vrouw Johanna Spijkers. De villa is gesloopt

en vanaf rond 1990 staat er op het perceel een groepje geschakelde woningen. Op het huis dat aan de weg Hintham grenst staat de naam “Engelen schans”, bedacht door de eerste eigenaar ervan, de Bossche slager Fons Engel.

STAAL TEGEN STEEN..... — Een auto, welke met te veel snelheid door een bocht reed, is Zaterdagavond te Hintham bij 's-Hertogenbosch met groote kracht tegen den gevel van een café met den optimistischen naam „Het Zonnetje” gebotst. De drie inzittenden van de auto (die men rechts ziet) waren er vrij ernstig aan toe en „Het Zonnetje” (links) moest worden gestut.

Hintham 36 tot en met 40

Vóór dat er de huidige bebouwing van café met woningen stond, was hier een huis dat bekend stond als “De Drie Zwanen” (in verschillende spellingen), of als “De Zwaan”. Vanwege die vooral bij horecabedrijven gebezigde naam, en omdat er in 1859 een beugelbaan bij werd aangelegd, is te verwachten dat er een herberg of uitspanning in gevestigd was. Bron: *Werkgroep veldnamen en het boek “Rosmalen Vroeger” door Henk de Werd.*

Het werd in 1907 overgenomen door Jan Trügg en is kort daarop, na een brand, herbouwd. In de beschrijving van een ongeval in 1938 (Haagsche Courant) zien we voor het eerst de naam “Het Zonnetje” verschijnen, nu verbrantst tot “t Zonneke”.

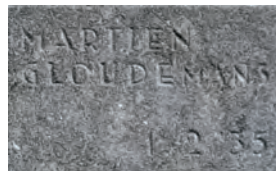
Sint Jorisstate

Voor dat hier een appartementencomplex stond, was er een groot huis met een kern die mogelijk terugging tot de 14e eeuw. De naam daarvan was “Sint Joris” of “Sint George”. Bronnen: *Werkgroep veldnamen, “Rosmalen Vroeger” door Henk de Werd en een verkoopadvertentie uit 1779.* Die historische naam is op het huidige gebouw teruggekomen in de belettering “Sint Jorisstate” van het appartementencomplex.

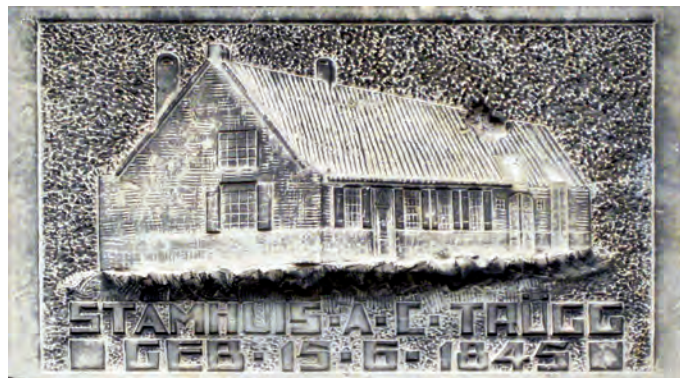

Hintham 78 en 80

Deze dubbele woning werd in 1935 gesticht door Antonius Gloudemans, opzichter van landerijen en wethouder van de gemeente Rosmalen. Tussen de voordeuren is door zijn zoon een eerste steen geplaatst met het opschrift “Martien Gloudemans 1-2-‘35”.

Hintham 82 tot en met 92

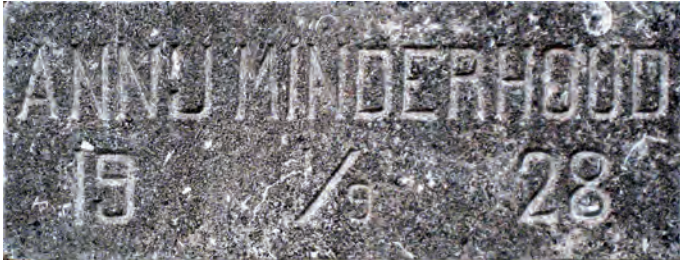
Het pand dat hier vroeger stond, had de naam “Barrièrehuis”. Bron: *Werkgroep veldnamen.* Deze naam verwijst naar een functie als tol in de route van Den Bosch naar Grave. Het was van 1833 tot 1934 bewoond door leden van de familie Trügg. Daarna wordt het gesloopt en bouwt de aannemer A.W. Groot er een rij van zes woningen. Midden in de rij, bij de nummers 84 en 86, laat hij een gevelsteen plaatsen met een afbeelding van het gesloopte huis en de tekst “Stamhuis A.C. Trügg geb. 15-6-1845”. A.C. is Agnieta Christina, de dochter van Stephanus Trügg, die dat pand in 1833 kocht. Ook van de bouwer A.W. Groot zelf is er een gevelsteen in deze panden geplaatst.

Hintham 94

In 1928 wordt ook deze woning door A.W. Groot gebouwd. De eerste steen wordt gelegd door zijn kleindochter Anny Minderhout.

Hintham 96 en 100

Ook in 1928 door Groot gebouwd, hebben deze woningen gevelstenen met namen van andere leden van de familie Minderhout.

Hintham 102

Dit pand heeft een lange historie als herberg, café en restaurant. Van oudsher gedreven door de familie De Winter werd het rond 1952 eigendom van Piet Blom, die er de naam “*De Drie Linden*” aan gaf. Daarna heeft het nog even “*In De Tamme*

Krokodil” geheten. Ook de naam: “*Het Gulle Gelagh*” is gebruikt. Een volgende eigenaar maakte er in slecht pseudo-Brabants “*In Den Ouden Herberghe*” van en anno 2018 kennen we het als restaurant “*Montimar*”.

Hintham 114 tot en met 122

Dit in 1914 gebouwde rijtje huizen kreeg van de bouwer L. van Druenen de naam van het toponiem van het daarvoor onbebouwde perceel, namelijk “*De Kerseboom*”. Bron: Werkgroep veldnamen. Hij legt die vast in een fraaie gevelsteen.

Hintham 124 tot en met 134

Hier heeft het noordelijke deel van het 19e -eeuwse “fort prins Willem” gelegen, een verhoog-

de wal met batterij (plaats om kanonnen op te stellen) ter verdediging van Den Bosch tegen mogelijke aanvallen uit de richting Grave.

Hintham 136

In 1927 bouwt de Bosche musicus Franciscus Michels deze woning. Ze krijgt de naam “Marianne” (zelfs in twee uitvoeringen) op de luifel boven de voordeur, naar de jongste dochter van de familie Jansen die het huis dan bewoont. Foto's: I. Heijmans (uitsnede).

Hintham 140

Deze in 1931 door de uit Den Haag afkomstige Josephus Smit gebouwde woning droeg in het verleden de naam “*Soeka Senang*”, wat zoveel betekent als “tamelijk tevreden”. De naam is niet meer op het pand terug te vinden.

Provinciale Noordbrabantse en 's Hertogenbosse courant 696-706

Hintham 144

Dit huis werd in 1932 voor eigen bewoning gebouwd door Johannes Kanders, architect. Hij ontwierp veel huizen in Hintham. In het pand brengt hij een gevelsteen aan met de naam van zijn vrouw, “*Elize*”.

Hintham 146

Deze in 1931 gebouwde woning heette villa “*Joseph*”. De naam was in losse letters aangebracht op de borstwering boven de erker, en werd gegeven vanwege de verering die de familie Vorst, die het pand bewoonde, voor de heilige Joseph had. Met het vertrek van het laatste familielid uit het huis werden de letters verwijderd. Bron: mevrouw Jet Vorst van 't Hoof in Rosmalla extra nr. 4.

Hintham 150

Dit huis werd in 1942 door de landmeter van het kadaster omschreven als “*Villa Antoni*”. Niet duidelijk is vanwaar deze naam is gebruikt.

Hintham 152

Dit landgoed werd in 1884 door Gerardus Sweens, koffiebrander in Den Bosch, gebouwd en kreeg de naam “*Zuiderbosch*”. In de voorgevel van het pand is nog een gevelsteen met de naam van de oudste zoon Theodororus te zien.

De latere eigenaar Eugène Goulmy noemt het pand “*Dorothy Hall*” (ook bekend als “*Dorothea-oord*”), naar zijn echtgenote. Nu heeft het pand weer de oorspronkelijke naam “*Zuiderbosch*”, welke in de ingangspoort is verwerkt.

Graafsebaan 10

Deze villa werd in 1975 gebouwd door de van oorsprong Dungense Johannes Cooijmans, secretaris van de Raad van Bestuur bij de firma Heijmans, en kreeg de naam “*Zandkrabber*”. Die naam heeft niets te maken met de activiteiten van Heijmans. Ze is een samentrekking van Zandhazendorp (Rosmalen) en Krabberdonk (Den Dungen). De villa is gesloopt voor de aanleg van de A2. Foto: collectie fam. Cooijmans (uitsnede).

Graafsebaan 38

In deze boerderij van Cop pens, gesloopt voor de aanleg van het Máximakanaal, bevond zich links van de voordeur een kleine gevelsteen. Waarschijnlijk was er de stichtingsdatum, 1914, op vermeld. Foto: Th. Coppens.

Graafsebaan 32

Dit pand is gesloopt voor de aanleg van het Máximakanaal. Linksboven in de voorgevel was een gevelsteen met het opschrift “*Ons Honk*”. Foto : M. van Heumen.

Graafsebaan 42

Dit in 1915 gebouwde horecapand (en indertijd ook bus- en stoomtramhalte) is van café getransformeerd naar restaurant “*Heerenbeek*” en anno 2018 al 15 jaren bekend als restaurant “*Casa Don Arroyo*”.

Hebt u opmerkingen of aanvullingen bij dit artikel, neem dan gerust contact op met Ad van Liempt, via advanliempt@hotmail.com of 073-6414555. Informatie, afbeeldingen en bijzonderheden van bestaande of verdwenen panden in Hintham zijn bij hem ook altijd welkom. Kijk ook eens op www.pisatel.nl

Een dodelijke vergissing

Ignace Schretlen

Laten we hem voor gelegenheid meneer van Dalen noemen. Voor ons staat een ietwat gezette vijftiger in een lichtgrijs pak. Ja, hij draagt vrijwel altijd een dergelijk kostuum met een smetteloos wit overhemd. De man is vrijwel kaal en heeft een bleek en wat opgeblazen gelaat met kleine ogen. Hij spreekt zachtjes en monotoon. Meneer van Dalen is altijd uiterst correct, een échte heer. Zijn verdriet houdt hij stevig – té stevig – binnen. Daar praten mensen zoals deze patiënt niet over.

Ik was al een paar jaar zijn huisarts maar wist nauwelijks iets over zijn verleden. Af en toe kwam er een brief uit Utrecht van een professor bij wie de man onder behandeling stond. Hij was verslaafd aan slaappillen. Volgens mij was meneer van de Dalen de enige uit mijn praktijk die nog een barbituraat gebruikte. Ik kende het gevaar van verslaving door barbituraten. Andere patiënten had ik overgezet op benzodiazepinen. Bij meneer van Dalen was dit geen punt van discussie. Dat regelde hij met zijn hooggeleerde behandelaar.

Was het daags voor Kerstmis of daags voor Nieuwjaar? Ach wat maakt het uit. Als laatste op het spreekuur verscheen plots meneer van Dalen. Zijn naam stond niet op het lijstje. De man had tegen de assistente gezegd dat er sprake was van een noodsituatie. “Dokter, ik maak mij van kant, wanneer ik nergens word opgenomen.” Meneer van Dalen zei het zonder enige stemverheffing. Dit was geen dreigement. Ik voelde dat deze man écht een afgrond naderde. Het was duidelijk: ik móest voor hem een opname regelen. Dat was mijn plicht als huisarts.

Na verschillende telefoontjes – uiteraard ook naar zijn behandelaar - kwam ik terecht bij de dienstdoende psychiater van Coudewater. Ik legde deze collega de ernst van de situatie uit. Hij vuurde een aantal vragen op mij af, die ik keurig beantwoordde. Toen bleef het heel lang stil. Ik voelde mij ongemakkelijk. “Ik vertrouw er op – zei ik – dat u deze patiënt die naar mijn stellige overtuiging in een crisissituatie verkeert wilt opnemen.” Ik herinner mij nog vrijwel letterlijk zijn antwoord of in elk geval het eerste deel hiervan: “Meneer van Dalen is hier welkom...” Ik slaakte een zucht van verlichting. Maar de psychiater was nog niet uitgesproken: “... op 4 januari om 10 uur (of iets dergelijks).”

Het kostte mij moeite om rustig te blijven. Ik was rázend. “Deze man gaat zich écht wat aandoen,” herhaalde ik. Mijn collega – de enige bij wie ik terecht kon – weigerde echter een opname. Hij mocht zelfs niet komen voor een gesprek. Dat was een dodelijke vergissing! Maar ik was machteloos. Meneer van Dalen zag hoe ongelukkig ik mij voelde maar bleef zelf ogenschijnlijk heel rustig. “Dan ga ik maar,” zei hij. De man trok zijn jas aan en vertrok. Ik probeerde hem nog tegen te houden. Zou er elders toch nog een plekje voor hem zijn? Ik was echt wanhopig.

Daags hierna hoorde ik dat mijn patiënt als vermist was opgegeven. Ik vreesde het ergste. Het zal ongeveer twee of drie weken later zijn geweest dat ik een telefoontje van de politie kreeg. Meneer van Dalen had zich naar alle waarschijnlijkheid opgehangen en het verzoek was of ik hem wilde identificeren. Nee, ik hoefde niet ergens naar toe te gaan. Een medewerker van de recherche zou met wat foto’s langskomen. Het bizarre is dat ik de man niet herkende. Zijn bleke gelaat had een hele vreemde kleur gekregen. “Dokter, u heeft dit zeker nog nooit eerder gedaan,” zei de rechercheur. Dat was geen vraag maar een terechte constatering.

Een paar jaar later ben ik met mijn gezin naar Maliskamp verhuisd. Ik woon hier nu ruim een kwart eeuw vlakbij het schitterende landschap van Coudewater. Samen met Leo Balmer organiseerde ik ooit in het kader van een straatfeest een onvergetelijke wandeling over dit terrein. Ik hoopte dat de nare herinnering aan wat er was gebeurd verdrongen zou worden door alle positieve indrukken tijdens met name deze excursie. Is het omdat ik ouder word dat echter juist deze herinnering toch weer in mij opkomt? Wanneer je als huisarts een stommitieit begaat kan dat patiënten levenslang bijblijven. Omgekeerd zijn er patiënten die ik nooit zal vergeten en één in het bijzonder: meneer van Dalen.

Vanwege de privacy en om herkenbaarheid te voorkomen zijn enkele gegevens betreffende de patiënt (dus niet alleen zijn naam) en hetgeen hem is overkomen gewijzigd.

Hoe leefde men in Hintham een halve eeuw geleden?

Medegedeeld door Michiel van Heumen

In september 1985 verscheen in 'Allemensen', het parochieblad van de Heilige Anna in Hintham (tegenwoordig deel uit makend van de Mariaparochie), een verslag van een vraaggesprek met een rasechte Hinthammer, Bartje van Lith. Het interview van Fré Smit († 13 mei 2008) en Toon van Pinxteren († 8 april 1998) met Van Lith vond plaats bij gelegenheid van het feit dat de Annaparochie in 1985 75 jaar bestond. Lambertus Petrus Maria (roepnaam Bartje) van Lith werd geboren in Hintham (gemeente Rosmalen) op 27 september 1919 en overleed in 's-Hertogenbosch op 27 januari 1991. Zijn vader overleed al op 50-jarige leeftijd in 1921, zijn moeder Drika de Winter –de familie De Winter stamt oorspronkelijk van Antwerpen– hertrouwde enkele jaren later met de uit Huisseling afkomstige voerman Toontje Kuijpers. Samen dreven zij het café De Drie Linden (Hintham 102). Tegenwoordig is in dit pand restaurant Montimar gevestigd. Het gepubliceerde interview met Bartje is nog steeds le-

Café de Drie Linden, foto G.J. Dukker, mei 1968 (coll. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, nr 118.626)

zenswaardig vanwege zijn leuke en herkenbare herinneringen aan de Hinthamse samenleving in het interbellum. Alvorens Bartje van Lith zelf aan het woord te laten, eerst enkele passages uit de necrologie van hem, in het Rosmalens dialect geschreven door Henk de Werd, die Bartje zelf goed heeft gekend:

“Hij waar unne gebore en getoge Hinthummer. Hij zaag 't levenslicht in 't stamhaus van de van Lithe in Hintham: De Drie Linden. Bartje waar meer es 50 jaor koorzènger in zen Hinthumse p'rochie, waar gildebroeder van de St. Antoniusguld van Hinthum en krieg vur z'n goei werk de on-

derskèijng Pro Ecclesia. (...) Es k'feehouwer van 't Mulderke, es zènger, es gildebroeder en lid van de volkstuiene waar Bartje op de hogte van alles wèt 'r in Hintham en Rusmolle gebeurde. (...) Ok op de fiets blief ie vol humor. Zo reej ie 's langs de winkel van fietsemaker Cor Kemps in Hinthum. De vrouw van Corre waar druk bezig in de ittelazie. Uurst reej ie vurbè, drèjde gauw genoeg wir um en riep: “Es Cor jou verloot, koop ik alle lötjes.” En weg waar ie wir.” (Driek van Grette, *En we blève Rusmollese*, 1997, p. 83).

Bartje van Lith, geboren en getogen in Hintham, geeft in een interview antwoord op veel vragen.

Als op de dag van vandaag iemand uit je naaste omgeving

Het Sint Antoniusgilde van Hintham
(www.rosmalenseherinneringen.nl)

V.l.n.r. zittend: Stan Baudoin (handelaar in borstels), Jo Stroucken (schilder), Bertus van Haren (bakker), Piet Huijsmans (gemeenteraadslid en later wethouder), Sjef Pennings (smid), Sjaan Cooijmans (slager).
Staande v.l.n.r.: kapelaan Velzenboer, pastoor De Leijer, Grèt Gevers (melkboer), Marinus van Alebeek (kolenboer), Bartje van Lith (caféhouder), Jan van Haren (bakker), Louise Stroucken (?), Nard van Drunen (caféhouder), Harrie van Stiphout (?), Jo van Lith (bakker), Frans van Grootel (schoenmaker)

trouwt heb je wel kans een aankondiging daarvan te krijgen en dan ga je met een cadeau naar de receptie. Vroeger was dat in Hintham en ook elders andersom: dan moest het jonge paar vóór het huwelijk de “buurt” trakteren. Ge-

beurde dat niet dan liep je grote kans in een boom twee poppen te zien opgehangen als schandteken dat het jonge paar de buurttradities niet in ere hield.

De “buurt” speelde vroeger trouwens een zeer grote rol in het leven. Vooral de burenhulp bij feesten en bij rouw was onmisbaar. Bij het doopsel van een jonggeborene ging een buurvrouw mee naar de kerk. Door een zijingang werd men dan in de doopkapel gebracht, want het kindje was nog ‘n “heiden”. Pas na het doopsel verliet men de doopkapel door de kerk. Het gebeurde meer dan eens, dat de blijde vader, langs een café komende, zijn spruit nog eens even opnieuw “doopte”.

De volgende dagen kwamen vrouwen uit de buurt “met de krommen errem”, dat wil zeggen met cadeaus in natura, zoals koffie, eieren, koek en dergelijke.

De Eerste Communie werd in Hintham niet zo uitbundig gevierd als in het nabije 's-Hertogenbosch, waar veel gebak het feest luister bij moest zetten. Hier droegen de jongetjes bijna steeds een matrozenpakje; dat kon soms bij meerdere Eerste Communies dienst doen, voor nakomende broertjes. De voorbereiding voor dit feest gebeurde in school en ook in de kerk, waar “geoefend” werd met ongewijde hosties.

Als er in Hintham een gouden bruiloft was, kwam de buurt al maanden tevoren bijeen om een feest te organiseren. Er werden liedjes gemaakt, maar ook papieren bloemslingers en een erepoort. Geld werd ingezameld en er kwam een feesttent, waarin het gouden paar werd “befeest”. Er was dan natuurlijk ook een cadeau van de buurt en 's avonds bracht het kerkkoor en de harmonie een serenade. Zo'n gouden bruiloftsviering kwam ook na de tweede wereld-

oorlog nog af en toe voor.

De buurt had ook een bijzondere functie als er iemand was gestorven. De dode werd thuis opgebaard, en de naaste buren moesten lijkbidden. Zij moesten dan de verdere buurt, familieleden en kennissen de begrafenis “aanzeggen”. De buurt leverde ook de lijkdragers en ze hielp bij de koffietafel na de begrafenis. Het kerkkoor begeleidde ook de laatste gang van de overledene van de kerk naar het kerkhof met Gregoriaanse gezangen.

Uit al het voorgaande blijkt wel, dat men vroeger hier zeer op elkaar aangewezen was, zodat er een grote gemeenschapszin bestond. Helaas is die sterk verminderd door een totaal veranderde maatschappij met sociale voorzieningen en allerhande verzekeringen van “de wieg tot het graf”. Dat is toch wel een tol, die betaald is voor de overigens zeer welkome verbeteringen in de sociale omstandigheden.

Over het algemeen waren de bewoners van Hintham weinig welvarend, sommigen zelfs arm. Ook hierin werd geholpen, vooral door het plaatselijk armbestuur. Dit deelde onder andere kolenbonnen uit aan armen. En freule Snoeck trakteerde kinderen op speculaas bij het sinterklaasfeest.

De boeren hadden een onderling veefonds, een soort verzekering om grote tegenslagen in de veeteelt te boven te komen. Heel veel vee graasde op het gepachte weiland, waar nu Hintham-Zuid is gebouwd. Hintham telde toen enkele tientallen grotere en kleinere boeren. Verder woonden er nogal wat arbeiders, enkele middenstanders, zoals enkele bakkers en caféhouders en een paar notabelen. In het kerkgebouw, bij het jaarlijkse verpachten van vaste plaatsen in de kerk, kon men ook dit “verschil in stand” tot uiting zien komen. De duurste plaatsen waren natuurlijk voorin. Het Allerheiligste werd tijdens dat verpachten naar de sacristie gebracht. De kerk was toen erg belangrijk in het leven van de parochianen, die dagelijks of toch minstens 's Zondags naar de Heilige Mis gingen. Na de

In dankbare herinnering aan

BARTJE VAN LITH

Begiftigd met de Ere-Medaille
Pro Ecclesia et Pontifice

Echtgenoot van

Mieke van de Wiel

Hij werd geboren te Rosmalen
op 27 september 1919 en overleed
te 's-Hertogenbosch op 27 januari 1991.

Voor ons onverwacht, is ons vader gestorven. Al een paar maanden ging het niet goed met hem. Hij maakte zich zorgen over de toekomst. Hij voelde dat hij niet meer beter zou worden.

Pa heeft een fijn leven gehad in “zijn” Hintham. Verknocht was hij aan zijn geboorteplaats, waar hij opgroeide met zijn broers Harrie en Jo. Hij vertelde er graag over. Getrouwd met Mieke, met wie hij café “'t Mulderke” heeft opgebouwd. Jarenlang hebben ze samen hard gewerkt.

De dood van Marie-José, in 1964, heeft hij nooit verwerkt. Tot het laatste was aan veel kleine dingen merkbaar wat dit voor hem betekend heeft.

Hij genoot van het leven op zijn eigen manier. De natuur, heel vroeg opstaan om de vogels te voeren, werken in zijn tuin en toeren op zijn fiets, zonder overjas, liefst in zijn oelbert. Het zangkoor en het Antoniusgilde pasten in zijn gevoel voor tradities. Zijn typische humor hoorde bij zijn leven.

Pa en ma hebben samen genoten van de rust nadat ze het café verlaten hadden. De vele verre reizen die ze gemaakt hebben en de vrienden die ze daarbij kregen, gaven een nieuwe invulling aan hun leven.

Trots was hij op zijn kinderen en zijn vijf kleinzoons. Zorgzaam heeft hij, samen met ma, met ons meegeleefd. Hij was een echte opa voor zijn kleinkinderen.

Pa, je dood kwam onverwacht. Op je eigen manier heb je afscheid genomen. Je hebt ons iets nagegeven wat altijd bij ons zal blijven. Wij zijn je daar dankbaar voor.

Hartelijk dank voor Uw nabijheid en steun in deze moeilijke dagen.

Mieke, Han, Herman, Victoria
en kleinkinderen

Bidprentje van Bartje van Lith (coll. Henk de Werd, bewaard bij Erfgoed 's-Hertogenbosch)

Ansichtkaart van de Annakerk in Hintham (coll. Erfgoed 's-Hertogenbosch, nr 0073368)

hoogmis zag je dan enkele mannen om het hardst hollen om in het nabije café verzekerd te zijn van een keu om te biljarten. Zo ongeveer heel de parochie was op de been als de Sacramentsprocessie werd gehouden met bruidjes, vaantjesdragers, alle misdienaars, leden van de ‘Mannenwacht’ van het Heilige Sacrament, zangkoor, enzovoort en vele gelovigen. Op het kerkhof stond dan een rustaltaar opgesteld. Vanuit de kerk trok de processie dan naar het rustaltaar en vandaar weer terug onder gezang, gebel en predicatie. Op de drie dagen vóór Hemelvaart werd ook een bidprocessie buiten gehouden voor de “vruchten der aarde”, om zegen over de gewassen op het veld. Misdie-

naars gingen dan ook met collectebussen rond in de parochie voor hetzelfde doel.

Vrije tijd kende men vroeger bijna niet; er moest hard gewerkt worden om de kost te verdienen. Alleen ’s winters kon men tijd vinden om bij elkaar te gaan “buurten”. Er werd dan veel gekaart (rikken) of “gesjoelbakt”.

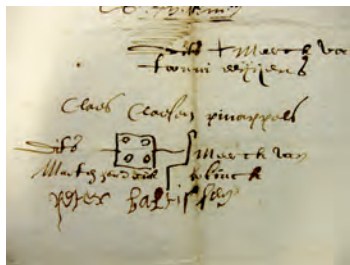
Als “tijdverdrijf” werd tussen licht en donker het rozenhoedje gebeden. Het leven in en met de kerk is intussen wel heel wat veranderd, maar de parochie van de Heilige Moeder Anna leeft na 75 jaren nog en de gemeenschapszin is nog niet verloren.

Op naar het Eeuwfeest!

Een sprekend handmerk

Michiel van Heumen

Nog maar enkele eeuwen geleden waren vele mensen analfabeet. Ze konden niet lezen en schrijven en zelfs hun eigen naam niet zetten. Toch kwamen ze wel eens voor het gerecht of voor de notaris, bijv. omdat ze ooggetuige waren geweest van een ruzie in een herberg of omdat een erfenis verdeeld moest worden. Ze zetten dan vaak een kruisje, waarbij de functionaris die de akte schreef, bijv. de dorpssecretaris, noteerde: *dit is t merck van (de naam)*. Maar ook plaatste een persoon wel een zogenaamd handmerk, dat is een merkteken dat door analfabeten tot ongeveer het eind van de Gouden Eeuw werd gebruikt om de akte te “ondertekenen” en dat aan hun eigen, spe-

cifieke persoon was verbonden. Het handmerk gaat terug op het huismerk, dat veel ouder is, zelfs Germaans, en dat door boeren werd gebruikt: ze merkten hun gereedschap en hun vee (brandmerk). Ook kerfden ze met een mes een symbool die hun persoon moest aanduiden, in deurkozijnen van hun boerderij; daardoor waren die merken vaak rechtlijnig van vorm.

In het oud-rechterlijk archief van Rosmalen (inventarisnr 18A), bewaard bij het Stadsarchief 's-Hertogenbosch, trof ik een wel bijzonder, namelijk “sprekend”, handmerk aan. De akte waaronder het merk staat, behelst een akkoord tussen het dorpsbestuur en broeder Joseph, gedateerd 3 oktober 1657, waarbij het klooster Coudewater belooft voor één jaar impost van wijn, bier en brandewijn honderd Karolusgulden te betalen. Wie het handmerk goed bekijkt en weet van wie het afkomstig is -de Rosmalense schepen Marten Hendrick Klinck- kan de afbeelding duiden: het is een *deurklink!*

HEEMKUNDEKRING ROSMALEN DANKT ZIJN SPONSORS

Apotheek Rosmalen	Oude Baan 9	5242 HT	Rosmalen
Bouwmans Oliehandel	West eind 2	5245 NL	Rosmalen
HAMA v.d. Meulenreek	Aaborch 3	5247 SW	Rosmalen
Huub Steenbekkers - Advies en Schilderwerken	Kievitsven 48	5249 JJ	Rosmalen
Gebroeders Voets	Vinkenveld 4	5249 JP	Rosmalen
De Fiets Tweewielers	Graafsebaan 95B	5248 JT	Rosmalen

R. K. Kerk te Rosmalen.

HEEMKUNDEKRING - ROSMALEN